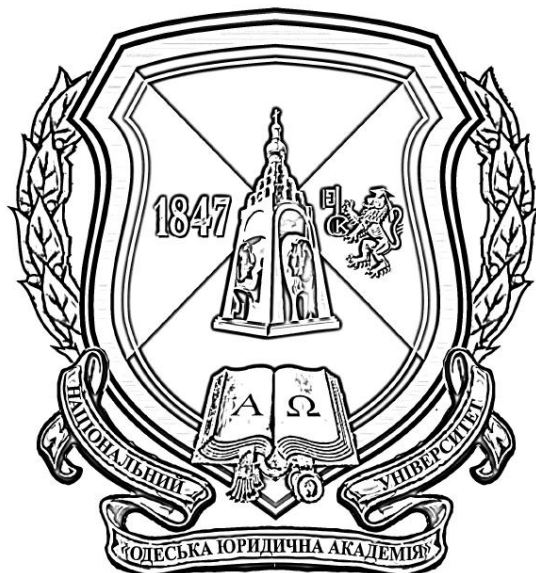


МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»



S. P. A. C. E.

**SOCIETY, POLITICS, ADMINISTRATION
IN CENTRAL EUROPE**

ISSN 2519-8858

Електронне фахове видання

Випуск 10

Одеса

2019

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Маршалек-Кава Джоанна, доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри політичної системи Польщі, Університет Миколая Коперника в Торуні, м. Торунь, Польща

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР:

Яковлев Денис Вікторович, доктор політичних наук, професор, декан факультету психології, політології та соціології, Національний університет «Одеська юридична академія»

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Багінський Андрій Владиславович, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри соціології, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Єнін Максим Наїмович, кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Єременко Олександр Михайлович, доктор філософських наук, професор, Національний університет «Одеська юридична академія»

Кононов Ілля Федорович, доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри філософії та соціології, Луганський національний університет імені Т. Шевченка, професор кафедри філософії та соціології філософського факультету, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кройтор Артем Вікторович, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних теорій, Національний університет «Одеська юридична академія»

Кущепал Світлана Вікторівна, доктор філософських наук, професор, Полтавський юридичний інститут Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

Наумкіна Світлана Михайлівна, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

Перевода Євген Вікторович, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук, Київський національний університет будівництва і архітектури

Смола Лідія Євстахівна, доктор політичних наук, професор, професор кафедри видавничої справи та редагування, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» імені Ігоря Сікорського

Цвях Володимир Федорович, доктор політичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Щудло Світлана Андріївна, доктор соціологічних наук, професор, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Ярова Ліліана Вікторівна, доктор політичних наук, професор, Національний університет «Одеська морська академія»

Курбатов Сергій Володимирович, доктор філософських наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу лідерства та інституційного розвитку вищої освіти, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, афілійований науковий співробітник, Центр російських та євразійських досліджень Університету Уппсала, Швеція

Csepeli György, доктор соціології, професор, професор кафедри міждисциплінарної докторської програми соціальних досліджень, Будапештський університет імені Лоранда Етвеша, Угорщина

Długosz Piotr, доктор соціологічних наук, професор, University of Rzeszów, Rzeszow, Польща

Gerald M. Steinberg, професор кафедри політології, Університет імені Бар-Ілана, Ізраїль

Harris Kevan, доктор філософії, доцент, Каліфорнійський університет (UCLA), США

Mirica Stefania-Cristina, доктор філософії, Університет «Dunarea de Jos», м. Галац, Румунія

Wedel Janine, доктор філософії, професор Школи публічної політики Університету Джорджа Мейсона, Університет Джорджа Мейсона, США

Zielinska Maria, габлітований доктор філософії, професор, директор соціологічного інституту Зеленогурського університету, Зеленогурський університет, Польща

Наукове електронне видання «S. P. A. C. E. SOCIETY, POLITICS, ADMINISTRATION IN CENTRAL EUROPE» засновано у 2016 році Національним університетом «Одеська юридична академія».

Видання «S. P. A. C. E. SOCIETY, POLITICS, ADMINISTRATION IN CENTRAL EUROPE» внесено до переліку наукових електронних фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт з політичних наук на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, відповідно до Наказу МОН України від 09.03.2016 р. № 241 (Додаток 9).

Рекомендовано до поширення мережею Internet вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» 20 вересня 2019 р. (протокол № 7)

Офіційний веб-сайт журнал «S. P. A. C. E. SOCIETY, POLITICS, ADMINISTRATION IN CENTRAL EUROPE»: <http://space.onua.edu.ua/>

УДК 321.01:316.32

DOI: 10.32837/2519-8858/10/129

Микола Іванович Хилько

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри політології,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ЕКОЛОГІЧНА КРИЗА ЯК КРИЗА ІСНУЮЧОЇ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ

Анотація. З'ясовано, що сучасна екологічна криза має глибокі соціально-економічні корені але, головним чином це - криза духовності. Ідея всеосяжного контролю над природою є плодом зарозумілості і невинуватої засміченості свідомості хибними ідеями, що природа існує лише для комфорту людини.

Виявлено одну з найістотніших суперечностей, що значною мірою виражає сутність екологічної проблеми - суперечність між економічним поступом людства і можливостями біосфери до самовідновлення. Зазначається, що стратегія практичних орієнтацій призвела до споживацтва, виснаження природних ресурсів і деградації природи. Акцентується увага на особливій небезпеці явища споживацтва як: з економічної точки зору, оскільки природа не в змозі через обмеженість її ресурсів у кожний даний момент часу задовольнити нескінченні матеріальні потреби людини; з геополітичної - посилюється агресивність поведінки людей, народів і держав в умовах обмежених ресурсів; з моральної - оскільки націленість на споживацтво так званих модних, престижних речей будь за веде до втрати людиною розуміння цінності і цілісності природи, і як наслідок викривлене ставлення до самої себе як особистості. Для такої людини чистота повітря, води, ґрунтів і лісів перестає бути цінністю, оскільки головними стають - статок, престиж, гроші, інші подібні приваби. У цьому сенс примітивного споживацького підходу до життя і природи.

Робиться висновок, що обмеженість сучасного людства в ресурсах - це результат дії певних соціальних і культурних чинників, на які можна впливати через організацію суспільного життя. Вищі духовні цінності повинні якимось регулювати побутові потреби та їх диференціацію. Потрібне нове переосмислення місця людини у світобудові: розглядати людину не як завойовника природи, а як органічну її складову частину, тобто докорінно змінити цінності, насамперед ті, які регулюють ставлення людини до природи. Важливо усвідомити, що саме по собі зростання добробуту, поліпшення умов існування ще не робить людей щасливими. Сучасній людині потрібно вгамувати свої традиційні раціонально-прагматичні пріоритети, суттєво підвищити рівень моральності й духовності, усвідомити, що в процесі природокористування здобувається не тільки «хліб насущний», а й «хліб духовний». Пропонуються основні напрями зміни вектору економічного розвитку, так звані стратегічні екологічні ініціативи людства, які водночас були б основою зміни моральної парадигми розвитку в якій економічним вважалося б тільки те, що є екологічним.

Ключові слова: екологічні цінності, екологічна криза, біосфера, споживацтво, природні ресурси, стратегічні екологічні ініціативи.

Постановка проблеми. Екологічна криза яка вразила людство значною мірою зумовлена пануючими в наш час системами цінностей. Кризові моменти у взаємовідносинах людини з природним середовищем виникають, як це не парадоксально, з посиленням технічної могутності людини. Суспільство продукує на природу свої як позитивні, так і негативні сторони і тим самим багато в чому визначає стан природних екосистем, динаміку їх змін. Однак, чи техніка й технології винні в різкому погіршенні екологічного стану. На наш погляд, сучасна екологічна криза має глибокі соціально-економічні корені і, головним чином це - симптом душевного і духовного неблагополуччя людини, криза духовності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальновідомими політико-філософськими дослідженнями в яких автори ставили питання про необхідність перебудови сучасного суспільства в екологічне і шукали шляхи поєднання екологічних цінностей з демо-

кратизацією суспільних відносин є праці К. Алорі, Ф. Вестера, А. Гора, Б. Деволла, К. Траубе, Д. Формена, Е. Фрома, В. Хозенклевера та ін. В Україні аналізом проблем екологічної свідомості, екологічної освіти і культури досить плідно займаються В. Горлинський, А. Єрмоленко, М. Кисельов, В. Крисаченко, Г. Марушевський, Г. Науменко, Д. Топоровський та ін. Однак, спеціальних праць, присвячених ціннісним основам екологічно безпечного розвитку, за виключенням деяких публікацій В. Горлинського, все ще чекає наукова громадскість.

Мета статті – з'ясувати чинники, які сприяють наростанню деградації планетарних екосистем та запропонувати для обговорення ймовірні стратегічні екологічні ініціативи по зміні вектора економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Пройдений після Стокгольмської конференції (1972 р.) шлях показав, що основні тенденції швидкого погіршення глобальних і регіональних екологічних умов не змінилися. Незважаючи на величезні капіталовкладення і у порівняно благополучних регіонах посилюються деформації навколишнього середовища: в Західній Європі, наприклад, розширюються площі уражених лісів, збільшуються території закисання ґрунтів і число забруднених водойм, зникають гриби і т. д. У межах існуючих стереотипів причину цього здебільшого шукають у недостатній природоохоронній господарській діяльності, хоча це, як відомо, лише одна з них.

Можна, правда, назвати і деякі локальні програми «очищення» навколишнього середовища, які виявились досить ефективними. Це, зокрема, проекти «Темза» (Англія), «Сена-Маас» (Франція), «Рейн» (Німеччина). Є позитивний досвід реалізації і міжнародних програм таких, як, приміром, програма оздоровлення Великих американських озер. На жаль, таких програм не так багато і всі глобальні негативні тенденції не тільки збереглися, а й посилилися. Зазначимо, що абсолютно всі тенденції погіршення екологічної ситуації у світі властиві природному доквіллю й України, де квітучий і благодатний колись край перетворився в зону суцільного екологічного лиха. І причинами цього є не тільки соціально-економічні наслідки господарювання. А й, перш за все, світоглядні, ціннісні, культурні.

Що це так видно, хоча б, з такого прикладу. Переважна більшість людей ходить у ліс не для того, щоб слухати спів птахів і милуватися квітами, а по ягоди, гриби, на полювання. Можуть заперечити, що це, мовляв, потрібно, оскільки існують труднощі з продуктами харчування. Але таке пояснення далеко недостатнє, адже споживацтво поширене і в суспільствах, де продуктів вистачає. У принципі, скільки б людина не мала, вона завжди може хотіти більше.

Які екологічні наслідки цього? «По-перше, орієнтація на споживацтво призводить до виснаження і деградації природи. І, по-друге, посилюється агресивність поведінки людини в умовах обмежених ресурсів. Споживацтво небезпечне і з економічної точки зору, оскільки природа не в змозі через обмеженість її ресурсів у кожний даний момент часу задовольнити нескінченні матеріальні потреби людини. Крім того, націлена на споживацтво так званих модних, престижних речей людина втрачає розуміння цілісності природи, цілісність ставлення до неї і слідом за тим цілісність самої себе як особистості. Для неї чистота повітря, води, ґрунтів і лісів перестає бути цінністю. Головне - достаток, гроші та інші подібні приваби. У цьому сенс примітивного споживацького підходу до життя і природи» [1. с. 126-127].

Тож необхідно змінити цінності, насамперед ті, які регулюють ставлення людини до природи. Важливо усвідомити, що саме по собі зростання добробуту, поліпшення умов існування ще не робить людей щасливими. І потрібно вгамувати свої традиційні

раціонально-прагматичні пріоритети, суттєво підвищити рівень моральності й духовності. Стратегія практичних орієнтацій людства має суттєво змінитися, адже в процесі природокористування здобувається не тільки «хліб насущний», а й «хліб духовний». Природу не можна сприймати як комору, з якої людина бере в необмеженій кількості те, що їй потрібно, а повертає відходи своєї діяльності, до яких їй немає ніякого діла. Природа, звичайно, не храм, яким належить захоплюватись, але і не тільки майстерня, а джерело фізичного і духовного життя людини, неминуща цінність, що має для людського існування вирішальне значення [2, с.122,123].

На жаль, людина змушена була боротися з природою і приречена на боротьбу при всіх можливих способах виробництва. Тобто, єдність людини і природи досить суперечлива. Але це не означає, що цю суперечливість потрібно загострювати і надалі, наближаючи екологічну катастрофу і сподіваючись, що людина зможе адаптуватись до будь-яких змін. «Боротьба з природою, - як підкреслює А.Горелов, - ніколи не скінчиться, але перемога над нею обертається для людини поразкою, оскільки сама людина - частина природи, а природа - початок, що породжує її» [2, с.126].

Слід зауважити, що значне число жителів планети були «мічуринцями» і жили за принципом: «Ми не можемо чекати милостей від природи, взяти їх у неї - наше завдання». Взяти милість силою? Але ж саме прагнення якомога більше взяти і призвело до того, що нині дійсно вже не слід чекати милості від природи, адже ми в неї вже і так забагато взяли.

Людина віками і пристосовувалась і вела боротьбу зі стихійними силами природи. І ось нарешті вона вперше може її знищити. Вже знищивши багато представників флори і фауни на Землі, людина переступила ту межу, за якою руйнуються основи існування активної частини природної системи в цілому та її окремих частин зокрема. Саме тому головним «стихійним лихом» і для природи і для людини стає вона саме. Споживач має стримувати себе, не забувати, що не можна постійно брати, не віддаючи, інакше звідки візьметься бажане? Загалом, є всі підстави стверджувати, що обмеженість сучасного людства в ресурсах - це результат дії певних соціальних і культурних чинників, на які можна певною мірою впливати через організацію суспільного життя. Вищі духовні цінності повинні якимось регулювати побутові потреби та їх диференціацію. Потрібне нове переосмислення місця людини у світобудові: розглядати людину не як завойовника природи, а як органічну її складову частину. Ідея всеосяжного контролю над природою є «плодом зарозумілості, що, - як стверджує Р. Карсон, - і народилася тоді коли біологія та філософія перебували на неандертальському рівні і коли вважалося, що природа існує лише для комфорту людини» [3, с.27].

Нині у всьому світі досить активно відбувається переорієнтація від настанови на «прискорення» науково-технічного прогресу до ідеології «виживання». На конференціях ООН з довкілля та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р., Йоганесбург, 2002 р.) всебічно обговорювалася проблема повороту нашої цивілізації на шлях розвитку, на якому людина буде змушена «вгамувати свій гонор та споживацький егоїзм» і відшукати ефективні засоби існування у злагоді з природою. Об'єктивна залежність траєкторії розвитку людства від стану природного довкілля була визнана одностайно всіма учасниками згаданих Конференцій.

По суті, це означає, що на перший план виходить пошук засобів розв'язання суперечностей між економічним поступом і збереженням довкілля, досягнення повної збалансованості між цими сферами. Ігнорування цієї єдності, забуття того, що не тільки виробництво, а й сама природа є основою людської життєдіяльності — одна з

гносеологічних і діяльнісних причин екокризи, що настає. Ось чому теза про сутнісну єдність економіки і екології, або як вона реалізується у виробництві чи в інших формах діяльності людей, є разом з тим наріжним каменем, на якому будуватиметься вирішення проблем довкілля.

Необхідно виправити ті вади економічної філософії, які індустріально розвинені країни спочатку легітимізували, а потім заохочували екологічну руйнацію. Йдеться про безумовну зміну економічних орієнтирів — за допомогою яких наша цивілізація - або, в крайньому разі, основна і зростаюча її частина, яка пов'язана з ринковою економікою, - оцінює свої рішення. «Глибока соціальна й екологічна криза сучасної цивілізації, - як справедливо підкреслюють І.Алексєнко і Л.Кейсєвич, - виникла головним чином з вини є самої людини. Ініційована вона нею в ім'я досягнення своїх приватних, вузькоутилітарних цілей і задоволення любою ціною своїх всезростаючих потреб, із-за чого життя на Землі і само існування людства опинилось під загрозою» [4, с.9]. Споживацьке ставлення до природи призводить до її руйнації. Тому є очевидним, що «шлях сучасної цивілізації, що спирається на індустрію і неупинний економічний розвиток, є хибним. На ньому принципово неможливо досягти усталеного розвитку, якби ми не вдосконалювали систему природокористування. Йдучи по ньому, ми назавжди приречені йти за подіями і марно намагатися виправити наслідки наших власних руйнівних дій» [5, с.23].

Система всезагальної корисності - це та субстанційна основа, що об'єднує докупи всі часткові й особливі прояви людської цивілізації. У розвинених країнах нині живе всього 13 % населення земної кулі, а його частка в забрудненні й руйнуванні природи становить 70 %. Такою є ціна високого рівня життя. Одна з відмінностей сучасного суспільства від того, яке було відоме К. Марксу, полягає в тому, що людина вже так жорстоко не експлуатується. Експлуатація ж природи стала ще більшою, по суті, граничною. У нерозвинених країнах і тих, що розвиваються, ставлення до природи таке саме - корисливе і руйнівне [23, с.26].

Таким чином, гонитва за технічними та економічними показниками є загальнопланетарною тенденцією. Як справедливо зазначає М.Кисєльов, скрізь «багатства живої природи, кращі здібності людини приносяться в жертву досягненню "високого життєвого рівня". Все буття людини, її ментальність і система цінностей поставлені виключно в економічну площину. В результаті складається досить абсурдна ситуація: прибутки зростають, підвищується нібито рівень життя, а стан навколишнього середовища і самопочуття людей стають дедалі гіршими. Гонитва за прибутками дається взнаки навіть у сфері екології: охорона природи розглядається як збереження ресурсів для промисловості, а охорона того чи іншого виду ставиться в залежність від того, наскільки він є корисним» [5, с.23]. Усе це свідчить про те, що людство є хворим на іпохондрію. «Воно настільки сильно стурбоване своїм економічним станом, що втратило здатність лишатися здоровим» [3, с.47]. Разом з тим слід відзначити, що «наслідки руйнування людиною природи наступили не відразу, а згідно відомому принципу віддаленості подій лише тоді, коли збіднів видовий склад біосфери і в значній мірі вичерпались компенсаційні можливості її восьми буферних систем - радіаційних поясів Землі, магнітосфери, озонового шару, атмосфери, ґрунтів, лісів, океанів і генофонду біосфери» [4, с.10].

Проте споживацтво не слід плутати зі споживанням - задоволенням потреб, які відповідають внутрішній природі людини і без яких саме життя людини неможливе. Споживацтво - це переважна спрямованість споживання на шкоду духовному життю,

причому - нерідко пов'язане із задоволенням псевдопотреб. Останні можуть бути двох видів: які перевищують реальні потреби, і такі, що замінюють їх (часто із-за неможливості задовольнити справжні) і мають свою внутрішню й зовнішню детермінанти. Одні пов'язані зі штучним формуванням потреб, інші - мають переважно психологічні властивості, хоча ті й інші кореняться в соціальній дисгармонії. А це додатковий соціальний тягар, який накладається на природу [2, с.121].

Відсутність цілісного погляду на природу як найпершу основу існування призвела до гіпертрофування природоперетворюючих можливостей людства, нехтуючи при цьому адаптивними, пристосувальними механізмами цивілізаційного процесу. Сталася величезна помилка - акцент на соціальному розвитку заслонив саму природу, відсунув її на другорядне місце. Реальний екорозвиток соціуму виявив одну з найістотніших суперечностей, що значною мірою виражає сутність екологічної проблеми - суперечність між необхідністю подальшого нарощування виробництва і можливостями біосфери, яка під впливом господарської діяльності, антропогенного тиску дедалі деградує, наближаючи світ до глобальної екологічної катастрофи.

Чи можна уникнути цієї катастрофи, не знижуючи, а навпаки прискорюючи розвиток продуктивних сил і, разом з тим, зберегти біосферу. Йдеться про можливість спільного розвитку двох вищих форм руху матерії на планеті. Цілком зрозуміло, що їх співіснування передбачає й наявність обмежень для цього спільного розвитку, пошук компромісних рішень, оскільки перекіс в один бік породжує негативні наслідки для обох форм руху матерії. Це свідчення того, що взаємодія суспільства і природи досягла такого рівня, коли вже видно риси спільної деградації, соціального і екологічного регресу. Тому термін «коеволюція», тобто спільна їх еволюція найкраще передає сутність поставленої проблеми. Коеволюція означає такий спрямований розвиток людського суспільства і його вплив на біосферу, які не тільки не руйнують біосферу, а сприяють її подальшому розвитку і забезпеченню соціальному прогресу.

Інтернаціоналізація еколого-економічних відносин у світовому виробничому процесі породжує ряд проблем, які важко вирішити на цьому етапі розвитку цивілізації. Мається на увазі, зокрема, пошук методів міжнародного регулювання природокористування і міждержавних еколого-економічних відносин, що складаються тут. Всесвітня взаємозумовленість і взаємозалежність екологічних і економічних відносин вимагають їх глибокого аналізу, врахування та гармонізації. Всеохоплюючий міжнародний характер «глобалізації» ставить перед світовим співтовариством завдання регулювання як екологічних відносин, що виникають у системі «природа-суспільство», так і економічних. На сучасному етапі розвитку суто економічний або суто екологічний підходи до розвитку є неправомірними і мають бути замінені комплексним еколого-економічним підходом [7, с.127].

Необхідність регулювання соціоприродних відносин, хоча й визнається світовим співтовариством, проте і досі головним критерієм у природокористуванні є все ж економічність або валовий економічний критерій, що домінує у людському мисленні. Але це - глухий кут розвитку. Отже, традиційний загальноцивілізаційний підхід до економіко-екологічної політики вимагає значної модифікації, з урахуванням екологічних реалій.

Водночас усе це свідчить про те, що проблема збереження довкілля набула статусу важливої, навіть провідної економічної проблеми. Саме тому Міжнародне товариство з екологічної економіки, активними членами якого є десятки країн світу, визначає екологію як «господарство природи (natures household)», а економіку як «господарство людини

(humankinds household)» і ставить на меті дослідження «екології людини» й «економіки природи», всієї межі взаємозв'язків, що включає економічну підсистему як частину, або невід'ємний складник глобальної екосистеми [8, с. 90-91].

До середини 80-х років екологічна політика стосовно скорочення техногенного впливу на навколишнє середовище в багатьох країнах будувалася на визнанні пріоритету адміністративно-правових заходів. Одним з позитивних результатів цього було створення структури державних органів і громадських організацій, у функції яких входить забезпечення природоохоронної діяльності від місцевого до національного рівнів. Крім того, створені основи національних систем екологічного права, стандартів та нормативних актів, що регламентують різні види діяльності господарських суб'єктів і фізичних осіб за критеріями екологічної безпеки. Цей напрямок в екологічній діяльності постійно вдосконалюється, хоча ефективність заходів дещо знизилась. Причина - у відсутності стимулюючої природоохоронної мотивації за орієнтації тільки на адміністративно-правові заходи. Ось чому в методології національних екологічних політик основна увага приділяється економічним методам, що стимулюють оптимальне використання навколишнього середовища. Складність реалізації таких методів для практичних цілей полягає в подоланні суб'єктивізму при визначенні вартості як негативних впливів так і компенсуючих заходів.

У цілому використання економічних механізмів, як засобу природоохоронної політики, показало їх значну ефективність, незважаючи на те, що в тлумаченні самих принципів економічного регулювання є суперечності, які ще не вирішені. Було б добре, звичайно, якби в економічних рішеннях враховувались екологічні критерії. Шкода, але урядовці й немало політиків, схоже, не від того, щоб звалити екологічні наслідки економічних рішень у великий кошик для сміття з етикеткою «зовнішні обставини», під якими мається на увазі все те, що економісти хотіли б забути.

Існуючий підхід до економічної політики повинен змінитися, якщо людство збирається забезпечити стійкий розвиток земної цивілізації. Світовим лідерам і міністрам економіки слід скликати зустріч у верхах для обговорення стратегічного завдання - зміни вектора економічного розвитку. Йдеться про прийняття без зволікання цілого комплексу нових державних і міждержавних економічних орієнтирів. Такими можуть бути наступні:

1. Держави мають наполягати на включення норм захисту навколишнього середовища в міжнародні договори і угоди, в тому числі торговельні (зокрема норм екологічної відповідальності). Екологічні стандарти слід прирівняти до тих критеріїв, згідно з якими здійснюється лібералізація торгових угод, насамперед тому, що розвинені країни прагнуть розширити принципи вільного ринку і налагодити вільну торгівлю з рештою світу. Захист навколишнього середовища і комерційні переговори — це надто нестійка суміш. Потрібні дуже жорсткі екологічні стандарти (наприклад, ті, що пропонує Німеччина запровадити в ЄС), а також спеціальне рішення Генеральної Асамблеї ООН стосовно тарифів і торгівлі, створення експертної групи з метою вивчення зв'язків між торгівлею і навколишнім середовищем.

Необхідно розробити і скоординувати ефективні заходи екологічного контролю для боротьби з нечесною торговельною практикою. Це важливо зробити ще і тому, що західним бізнесменам часом вигідно позбутись брудних технологій, навіть поступившись ціною. То чи не стануть, зокрема, і українські зовнішньоторговці масовими «заготівельниками» ризикованого товару? Чи не буде цим завдано ще одного удару по доквіллю? Така небезпека дійсно є. У гонитві за валютою українські підприємці вже укладають з інофірмами угоди про

захоронення шкідливих залишків, а через спільні підприємства здійснюється передислокація на територію України екологічно небезпечних виробництв і технологій. На фоні економічних негараздів та соціально-політичної невизначеності проблеми екології витісняються на другий план. Одним з показників зниження духовних критеріїв нашого суспільства є поступове звикання до екологічної небезпеки, байдужість і безвідповідальність щодо стану навколишнього середовища [124]. Отже, правила міжнародної торгівлі, які розроблялися без урахування чинників довкілля, повинні тепер бути змінені на предмет захисту останнього.

2. Вимога благоустрою навколишнього середовища має бути включена в число критеріїв, що використовуються міжнародними фінансовими інститутами при розгляді всіх передбачуваних грантів з фондів розвитку. Важливо при цьому враховувати і те, що деякі міжнародні фінансові інститути, створені для сприяння розвитку «третього світу» нерідко завдають їм більше шкоди, ніж користі, оскільки ігнорують екологічні наслідки великомасштабних проектів. Хоча міжнародні фінансові інститути і включають деякі екологічні критерії в умови надання позик, але рідко їх дотримуються. Тому дехто з надто нетерплячих екологів закликає до повного припинення фінансування розвиненими країнами всіх міжнародних інституцій, які не бажають чи неспроможні докорінно змінити підхід до екологічної практики.

3. Прискорити впровадження принципу «обміну боргів на екологію» з метою заохочення екологічної діяльності і полегшення тягара боргу. Обмін боргів на діяльність по захисту навколишнього середовища — одна з ефективних гуманних ідей за останні десять - двадцять років. У відповідності з нею індустриальні країни списують з країн, що розвиваються, їх заборгованість, а останні зобов'язуються послідовно здійснювати угоди щодо захисту ділянок навколишнього середовища на своїй території, які перебувають у небезпеці. Від цього виграють усі, бо в будь-якому разі малоімовірно, що більша частина боргів буде сплачена, а захист навколишнього середовища відповідає насущним інтересам і країн-боржників і решти світу. До того ж масоване полегшення тягара боргів, що тисне на світ, який розвивається, має важливе значення для створення стабільного суспільства, а з часом і глобальної економіки, в якій ці країни будуть невід'ємним і надійним елементом.

Непередбачуваність теперішніх угод з «третім світом» ще більш очевидна, якщо взяти до уваги, що величезна частина цього боргу утворилася внаслідок закупівлі зброї для ведення міжусобних війн, коли іноді цілі регіони поринали в атмосферу насильства і вбивств, а навколишнє середовище безжалісно деформувалося. Саме це супроводжувало, наприклад, іракське вторгнення в Кувейт у 1991 р. Запобігання таких війн (у тому числі шляхом заборони вивозу сучасних озброєнь з індустриальних країн) - це один з найважливіших заходів стосовно захисту навколишнього середовища, який можна здійснити.

4. Укласти міжнародні угоди, що встановлять ліміт викидів вуглекислого газу країнам-учасникам, а також розвивати торгівлю ліцензіями на право викидів між країнами, які потребують більше квот, і тими, які повністю їх не використовують. Створення ринку квот на викиди вуглекислого газу в міжнародних масштабах - ще одна важлива нова ідея щодо використання ринкових механізмів для боротьби з глобальною екологічною кризою. Така угода була підписана в Кіото (Японія) в 1997 році. Вона зобов'язала в першу чергу індустриальні країни обмежити щорічні викиди вуглекислого газу і затвердила механізм розподілу цих квот.

На практиці такі угоди сприятимуть більш раціональному вкладанню капіталу у виробництва, які є найефективнішою альтернативою тим виробництвам, що генерують

вуглекислий газ; заміна природних видів палива відновлюваними формами енергії; розробці дієвіших методів енергозбереження і споживання, а також принципово нових підходів до основних форм життєдіяльності замість тих, що нині сприймаються як належні.

З цією метою в кожній з держав було б доцільно створити відповідний фонд екологічної безпеки, платежі в який залежатимуть від кількості викинутого в атмосферу вуглекислого газу. Виробництво бензину, паливної нафти та інших видів палива на її основі, природного газу та електроенергії, яка одержується в результаті спалювання природних видів палива, викличе збільшення податку на вуглекислий газ відповідно до вмісту його у виробленому паливі. Ці гроші екологічні фонди зможуть використати для субсидування екологічно ефективних технологій - таких, як енергозберігаючі освітлювальні лампи або високоекономічні автомобілі.

5. Визначення величини валового національного продукту (ВНП) має бути змінено з урахування того, поліпшився чи погіршився стан навколишнього середовища. Сучасні методи розрахунку продуктивності і ВНП зовсім не враховують виснаження природних ресурсів. Уся природа вважається безмежною і безкоштовною. Деякі країни (особливо ті, що розвиваються) цілком вирубують свій дощовий ліс, викачують нафту, газ, інші корисні копалини, збільшуючи їх продажем свої прибутки, проте ніхто не вимагає від них оцінити виснаження природних багатств, або якимось включити в розрахунок той факт, що через деякий час усього цього вже не буде. Потрібно позбавитись цієї екологічної сліпоти і замінити кожне помилкове формулювання у відповідних документах іншим, яке враховуватиме екологічні наслідки ринкових відносин.

6. Встановити для виробничої продукції податок на чисту сировину, в залежності від кількості невідновлюваної чистої сировини, використаної при її виготовленні. Наприклад, паперові фабрики оподатковувались би відповідно до відсотку продукції, виробленої із щойно зрублених дерев, а не з рециркульованих пульпи і паперових відходів. У цьому разі виробники і споживачі, які сплачують податок, зажадали б податкових пільг для придбання обладнання, потрібного для рециркулювання, а також ефективного збирання і використання рециркульованих матеріалів, сподіваючись на одержання прибутку.

7. Вдосконалювати методіку прогнозування впливу прийнятих рішень на умови життя майбутніх поколінь. Технологічна могутність людства радикально посилила здатність видозмінювати навколишній світ на свій розсуд, що не минає безслідно. Незважаючи на це, людство і досі розраховує ефект своїх дій, по суті, так само, як і на початку індустріальної революції, — сподіваючись, що жоден наш вчинок не «відгукнеться» в майбутньому. Якщо колись це було можливо, то зараз подібне припущення помилкове, і формули, в яких вона втілюється, мають бути змінені. Проте реальна робота потребує стратегічного і систематичного планування. Адже щоб перейти до нової усталеної економіки, неодмінно слід почати розраховувати вплив своїх рішень на долю майбутніх поколінь, яким доведеться мати справу з їх наслідками. Тому важливо навчитися прогнозувати наслідки будь-якого рішення - на десятки, а то і сотні років наперед з урахуванням чинників екобезпеки.

8. Відмовитися від фінансових заохочень екологічно згубної діяльності. Перехід до економічних норм, які сприяють безпеці, можна прискорити за допомогою конкретних заходів. Перш за все слід відмовитися від тих внутрішньодержавних і міжнародних інвестицій, що заохочують і оплачують екологічно згубну економіку (наприклад: вирубування лісів, інтенсивна експлуатація малорентабельних ґрунтів, всезростаюче видобування корисних копалин тощо).

По-друге, якщо механізм регулювання природокористування базувати лише на директивно встановлених нормативах і державних стандартах, які визначають гранично припустимі викиди забруднень у навколишнє середовище, санітарні норми, припустимі обсяги вирубування лісів і т. д., то таке управління буде, в певному розумінні, прихованою формою субсидування безгосподарського природокористування. Адже навіть за умови дотримання встановлених середніх «меж» викидів забруднюючих речовин підприємства вже не витрачають ніяких коштів на компенсування шкоди, заподіяної навколишньому середовищу. Ці витрати або лягають тягарем на непричетних до шкоди платників податків, або взагалі ніким не покриваються. Це ще один аргумент на користь припинення субсидіювання виснаження природних ресурсів і зростання забруднень, і вихід бачиться у зміні податкового кодексу.

9. Здійснювати політику замовлення на екологічно прийнятні замітники там, де вони конкурують зі старими, екологічно менш вигідними технологіями, з урахуванням суми витрат за час існування останніх. Наприклад, держава повинна замінити кожен освітлювальну лампу, коли та перегорить, новою лампою тривалого користування, що забезпечує таке ж освітлення, споживаючи менше електроенергії. Держава має також взяти на себе зобов'язання закуповувати рецикльований папір в обсягах, які з кожним роком дедалі повніше забезпечуватимуть потреби всієї країни до тих пір, поки практично весь використовуваний папір не буде рецикльованим. Якщо вона покаже приклад у таких справах, то виробникам екодоцільних товарів буде значно легше налагодити масове виробництво їх і прорватися на ринок.

10. Держава має встановити більш жорсткі норми економії й економічності - у будівництві, промисловому виробництві, у виробництві побутових приладів, двигунів, моторів, машин і т. п. І тут важливо врахувати дію різних чинників. Хоча, наприклад, перехід до більш ефективних засобів пересування прискорюватиметься в основному податком на вуглекислий газ - і відповідними субсидіями. Підвищення економії звичайного палива багато в чому може доповнити їх. Оскільки викиди вуглекислого газу в багатьох країнах дуже великі, для їх зменшення потрібно вживати комплекс найрізноманітніших заходів.

11. Всілякому збереженню і ефективному застосуванню сировини і матеріалів повинна сприяти реформа стандартів утилізації. У цьому питанні значного прогресу досягнуто більше на місцевому рівні, державна ж політика - безнадійно відстала. Вся сфера комунального господарства дедалі більше спрямовується на екологічні аспекти, пов'язані з економікою. Комунальні підприємства і служби заохочують підприємства і організації, наприклад, до висаджування дерев, щоб якимось нейтралізувати вуглекислий газ, який викидається комунальним господарством.

12. Програми висаджування дерев (із саджанців, що дбайливо виведені з урахуванням місця посадки) мають стати частиною державних програм зайнятості, в яких вимоги працевлаштування поєднуються з виплатою допомоги. Причому висаджуванню дерев слід надати статус вищого пріоритету в літніх трудових програмах для підлітків.

13. Потрібно прискорити відмову від усіх хімікатів, які нищать озон, сільськогосподарські угіддя, зрештою згубно впливають на здоров'я людей. Важливо фінансувати розробку їх дійсно доброякісних заміників.

14. Держава повинна збільшити обсяг і підвищити точність інформації про екологічний вплив товарів, що виробляються, і систематично доводити її до споживача. Чим більше світове співтовариство усвідомлюватиме розміри екологічної кризи, тим важливішим буде

забезпечення інформацією про екологічні наслідки наших рішень. Можна примусити ринкові сили працювати на екологію, і краще це зробити, надавши занепокоєним громадянам можливість враховувати стан довкілля при купівлі товарів і прийнятті інших економічних рішень. Але одержувана споживачами інформація має викликати довіру. Держава повинна гарантувати цілковиту достовірність інформації, наприклад, про економічність автоматики чи побутових приладів, запровадити юридичні стандарти «зелених» етикеток і т. ін. Повна інформація про те, хто є винним у заподіянні екологічної шкоди, буде ставати дедалі важливішим чинником впливу на ринкові сили, аби вони працювали на навколишнє середовище, а не проти нього.

15. Потребують докорінної зміни стимули, пільги, санкції та обмеження екологічного спрямування. Не викликає сумніву, що найголовнішими чинниками управління природоохоронною діяльністю (інструментами політики втручання) є заохочення і пільги, які стимулюють суб'єктів конкретного сектору економіки до самостійних кроків щодо захисту середовища, а також визначають санкції і обмеження, які застосовуються за невиконання умов на одержання стимулів і пільг [10, с.371-385].

Висновки. Таким чином, деградація природного середовища має глибокі соціально-економічні корені. Природа завжди «боляче» реагує на нерозумні дії, проте ця реакція має різні часові інтервали і не завжди викликає адекватну реакцію суспільства. Проте, коли окремі кількісні порушення призводять до якісних змін, чи, точніше, до різкого зниження якості життя через руйнування природних систем, це викликає відповідну реакцію. Стає очевидним неспроможність адміністративно-правової системи і непродуктивність самої моделі суспільства споживання і його розвитку за рахунок надмірної експлуатації природних ресурсів.

Усі екологічні проблеми - і глобальні, і регіональні - тісно взаємопов'язані і можуть бути вирішені, якщо відбудуться зрушення в мисленні, і народи зосередять свої зусилля на тій системі заходів, яку пропонує стратегічна екологічна ініціатива - зміні вектору економічного розвитку. І політики, й економісти мають визнати, що майбутнє суспільства, яке хоче залишатись життєздатним, має ґрунтуватись на екологічних засадах, а економічна діяльність - виходити з охорони природи. Тобто потрібна зміна моральної парадигми життєдіяльності і визнати, що економічним є лише екологічне.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хилько М.І. Екологізація політики / М.І. Хилько. – К.: ВАДЕКС, 2014. – 344 с.
2. Горелов А.А. Человек - гармония – природа / А.А. Горелов. - М.: Наука, 1990. – 188 с.
3. Экологическая антология: Экологические произведения западных авторов / Сов.-амер. гуманитарная инициатива "Голубка"; Редкол.: Г. Уорнер и др. - М.; Бостон, 1992. – 267 с.
4. Алексеенко И.Р., Кейсевич Л.В. Последняя цивилизация? Человек. Общество. Природа И.Р. Алексеенко, Л.В. Кейсевич. - К.: Наукова думка, 1997. – 411 с.
5. Кисельов М.М.Методологія екологічного синтезу / М. М. Кисельов, В. С. Крисаченко, Т.В. Гардашук. Методологія екологічного синтезу. - К.: Наукова думка, 1995. - 158 с.
6. Булатов М.О. Філософія ноосфери (Філософський зміст і сучасний смисл феномена ноосфери) / М.О. Булатов, К.С. Малєєв, В.П. Загороднюк, Л.А. Солонько. - К.: Наукова думка, 1995. - 149 с.

7. Маєр-Абіх К.М. Повстання на захист природи. Від докiлля до спiльно свiту / Клаус Мiхаель Майєр-Абіх; переклад з нiм. А. Єрмоленка. – Киiв: Лiбра, 2004. – 196 с.
8. Морен Е. Шлях. За майбутнє людства / Едгар Морен; пер. з фр. Є.Марiчева. – Киiв.: Ніка, 2014. – 256 с.
9. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика / В.С. Крисаченко. - К.: Заповіт, 1996. - 352 с.
10. Гор Эл. Земля на чаше весов (экология и человеческий дух) / Эл Гор. – М.: Проза, поэзия, публицистика, 1993. - 432 с.

ECOLOGICAL CRISIS AS A CRISIS OF THE EXISTING SYSTEM OF VALUES

Summary. It has been discovered, that the current ecological crisis has far-reaching social-economic roots, even though it is mainly caused by the crisis of spirituality. The idea of all-encompassing control over nature is a fruit of arrogance and the result of the mind being polluted by an amiss idea that nature exists solely to provide comfort to man.

The research identified one of the most significant contradictions, which, for the most part, defines the essence of the environmental issue – the contradiction between the economic progress of mankind and the regeneration capabilities of the biosphere. It has been stated that the practical orientation strategy has led to consumerism, depletion of natural resources and the overall natural degradation. Attention is drawn to the particular danger brought upon by the phenomenon of consumerism, such as: in economic terms it is viewed as dangerous because, due to being limited in resources, nature is incapable of fulfilling endless material needs of mankind in any given moment; in geopolitical terms it causes increasingly aggressive behaviour in people, nations and countries in circumstances of limited resources; in moral terms it is due to the fact that focusing on being a fashionable and prestigious consumer leads to a person losing the understanding of the importance of the integrity of nature, and, as a result, gaining a distorted perception of oneself, as a person. For people like that clean air, water, soil and forests lose any significance, because their main values are – wealth, prestige, money and other similar amenities of the material world. This is the essence of the primitive consumeristic approach to life and nature.

The research draws a conclusion that the contemporary resource limitations of mankind are caused by the influence of certain social and cultural factors that can be affected by how the public life is organized. Lofty spiritual values should somehow regulate the daily living necessities and their differentiation. Humanity needs to rethink their place in the world structure in order to view a man not as the conqueror of nature, but rather as an organic part of its structure, which would, of course, mean radically changing the values, particularly those concerning the attitude toward nature. It is crucial to realize that the increase of welfare and living conditions on its own doesn't make people happy. Modern mankind needs to review their traditional rational-pragmatic priorities, fundamentally increase the levels of morality and spirituality, and realize that in the process of using natural resources people are to gain not only the "daily bread" for our bodies, but also the "bread" for our souls. The research paper provides suggestions on the main changes to the vector of economic development, the so-called strategic environmental initiatives of humanity, that would at the same time become the bases for the shift of the moral paradigm of the mankind development, in which only the ecologically rational things would be considered economically rational.

Keywords: ecological values, ecological values, biosphere, consumerism, natural resources, strategic environmental initiatives.

УДК 061.26316.3
DOI: 10.32837/2519-8858/10/130

Андрій Васильович Матвійчук

Кандидат політичних наук, старший науковий співробітник Фондів Президентів України,
Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, м. Київ, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАКОНОДАВЧО-ПРАВОВОМУ ПОЛІ УКРАЇНИ

Анотація. Сформульовано визначення поняття «міжнародна неурядова організація» (МНУО) як організоване об'єднання представників громадськості різних країн, створене відповідно до національного законодавства для досягнення цілей і завдань розвитку громадянського суспільства й міжнародних відносин, що діє відповідно до загальноновизнаних принципів Уставу ООН і норм міжнародного права на території двох і більше держав і володіє консультативним статусом. З'ясовано, що видовими ознаками, які містять у собі: цілі й завдання, характер діяльності, форму організації, наявність консультативного статусу тощо визначається відмінність міжнародної НУО від інших суб'єктів міжнародних відносин. Такі родові ознаки (як от: факт об'єднання людей, наявність постійних органів управління, Статуту тощо) є загальними для всього класу (роду) організацій. Обґрунтовано, що МНУО як учасник міжнародних відносин, є суб'єктом міжнародного права, однак їх правосуб'єктність має функціональний характер, тобто обмежений її консультативним статусом. Продемонстровано, що МНУО є неофіційною сполучною ланкою між національними урядами й міжнародним співтовариством, беруть активну участь у розробці міжнародних стандартів, методів, моделей і співвідносять їхню національну значимість з міжнародно-правовою. Зазначається, що у національному законодавстві України спостерігається тенденція оптимальної розробки питань, що стосуються правового статусу МНУО з огляду на міжнародні принципи й стандарти. Водночас, не можна йти шляхом повного їхнього копіювання, оскільки держава, ґрунтуючись на своєму суспільно-історичному досвіді, досвіді функціонування правової системи, на існуючих суспільних відносинах і своїх національних інтересах, сама має право визначати правовий статус МНУО. Пропонується у змінах до закону «Про неурядові організації» відобразити основну ідею, яка полягає в тому, що неурядові організації є ядром громадянського суспільства, найважливішим фактором розвитку демократичної держави й міжнародних відносин, засобом реалізації громадянами своїх прав і свобод.

Ключевые слова: міжнародна неурядова організація, національне законодавство, право, суб'єкт міжнародних відносин.

Постановка проблеми. Міжнародні неурядові організації (МНУО) – це громадські об'єднання індивідів, які беруть участь у політичній діяльності, у тому числі і поза межами держави свого перебування. Незважаючи на законодавче закріплення статусу України як демократичної і правової держави (ст. 1 Конституції України), на жаль, розвиток демократії в Україні гальмується ускладненням соціально-економічних та політичних проблем перехідного періоду. У зазначених умовах особливого значення набувають питання про співвідношення старого світогляду та нових реалій, напряду думок вільної людини та напряду її дій у певному соціумі. Саме вирішення цієї гострої суперечності є вирішальною передумовою подолання природного неприйняття людиною швидких змін та реального переходу від тоталітарного до демократичного суспільства – суспільства вільних громадян України.

Як особлива форма суспільної свідомості людини світогляд формує спрямованість, тип активної особистості, її натуру як діяча. На підставі світогляду людина формує головні орієнтири життєдіяльності – цілі, ідеали, критерії оцінки й особистого вибору, життєві проекти, приймає ті чи інші життєво важливі рішення, їхня реалізація і становить сенс життя людини. Людина переважно орієнтується на суспільство як основну цінність. Формуванню нового світогляду сприяють саме МНУО. Для України діяльність таких організацій є необхідною, насамперед через те, що українські неурядові організації не мають значної довіри у більшості громадян. Міжнародні організації можуть забезпечити надійний контроль

за діяльністю влади, у першу чергу завдяки своїй незаангажованості. У зв'язку із цим, дослідження діяльності міжнародних неурядових організацій через призму правового аналізу є актуальним.

Основною проблемою з якою стикаються міжнародні неурядові організації, є недосконалість правової бази. Так, нині діюче українське законодавство у цій сфері передбачає доволі складну процедуру реєстрації [1]. Крім Міністерства юстиції України, необхідна реєстрація також і в інших державних органах (податкова інспекція тощо), що забирає декілька місяців. Подібна бюрократія ускладнює створення організацій та знижує громадську активність тому, що людина вже на підсвідомому рівні не бажає ускладнювати собі життя.

Важливим є також соціальний аспект. В Україні, ймовірно, понад 95% загальнонаціонального багатства сконцентровано в руках лише кількох сотень найбагатших людей. Участь десятків партій у виборах ілюструє фінансову опору партій на "кормову базу" олігархів, а не більшості громадян. Звісно, ці політичні партії відстоюють інтереси своїх "патронів". Такий стан речей призводить до неможливості створення саме "українських" міжнародних неурядових організацій [2]. Натомість у нас здійснюють активну діяльність міжнародні організації, які базуються в іноземних країнах, нерідко і за проектами іноземних спецслужб. Такі організації не завжди працюють із урахуванням українських інтересів, а інколи навіть проти них [3]. Отже, українське законодавство потребує значного удосконалення у цій сфері із урахуванням національних інтересів нашої держави.

Мета статті – розкрити правовий статус МНУО, їх національний й міжнародний характер, проблеми правового регулювання в окремих країнах і в Україні, зокрема.

Виокремити МНУО в царині великої кількості різноманітних міжнародних організацій дає змогу аналіз міжнародних конвенцій, актів зарубіжного національного та міжрегіонального законодавства, загальнотеоретичних та спеціальних наукових праць таких авторів як: Н. Білик, О. Бурлак, А. Галай, С. Малашко, О. Голіченко, О. Кокошинський, О. Корнієвський, І. Погорська, М. Рижков та ін.), а також інших фахівців з міжнародного права: С. Захаров, В. Коструба, А. Матвієнко, В. Пахолок та ін.

Важливо виділити як джерело інформації у процесі вивчення цього питання Міжнародний центр некомерційного права (International Center for Not-for-Profit Law, далі – ICNL). Ця міжнародна організація надає правову, інформаційну, експертну та консультативну підтримку в більш ніж 60 державах світу під час розробки та розвитку законодавства, що регулює створення та діяльність некомерційних організацій. ICNL здійснює свою діяльність за фінансової підтримки Американського агентства з міжнародного розвитку (USAID) [4, с.353-357].

Віддаючи належне науковому пошуку, сьогодні все ж можна констатувати факт відсутності єдиної думки стосовно компетенції зазначених організацій, визначення їхнього правового статусу [5]; недостатньо вивчені форми та шляхи впливу діяльності МНУО на міжнародні відносини, не повністю визначений потенціал їхнього впливу на вирішення міжнародних проблем, оминається питання щодо перспектив і їхнього розвитку [6]. Важливою ця тема є і для України, бо роль та вплив МНУО на розвиток держави значно збільшуються [7].

Виклад основного матеріалу. Зараз активно вивчається сутність МНУО, їхній правовий статус, закономірність появи, сфера діяльності та зростаюча роль в наданні допомоги державам та міжнародним міжурядовим організаціям (далі – ММУО) у вирішенні питань, пов'язаних з безпекою, енергетикою та нафтогазовим сектором, захистом прав людини, охороною навколишнього середовища тощо.

Водночас широко дебатуються і питання міжнародно-правової відповідальності МНУО, їхній вплив на публічну владу багатьох держав. Зауважимо, що у 2006 році глави одинадцяти провідних міжнародних організацій, що виступають на захист прав людини, доквілля і соціального розвитку, підписали Хартію загальної відповідальності міжнародних неурядових організацій [8], чим підкреслили прозорість своєї діяльності. В основі цієї акції лежить ряд

особистих, національних і галузевих ініціатив, розпочатих МНУО з метою встановлення єдиних стандартів підзвітності і розробки загальних етичних норм. Незважаючи на те, що діяльність цих організацій регулюється правовими нормами тих країн, де вони здійснюють свою діяльність, Хартія відповідальності міжнародних неурядових організацій є першою такого роду ініціативою, яка покликана розробити міжнародні міжгалузеві стандарти діяльності в неурядовому секторі.

Та на жаль, у сучасному міжнародному праві немає норм, які б офіційно визнавали правосуб'єктність МНУО [9]. З іншого боку, відсутні норми, що заперечували б можливість МНУО бути суб'єктом міжнародного права. Відсутня єдина відпрацьована термінологія, яка б дала змогу виділити зі значної кількості категорій міжнародних організацій міжнародну неурядову.

Історія виникнення перших міжнародних організацій бере свій початок з часів Стародавньої Греції, де у 6 ст. до н. е. були створені первинні постійні міжнародні об'єднання – Лакедемська та Делоська симахії, що були своєрідними прообразами майбутніх міжнародних організацій, та вже тоді впливали на відносини між грецькими державами: подібно іншим соціальним факторам, вони зближували народи та сприяли їхній меншій замкненості. Розвиток міжнародних економічних зв'язків, державних відносин, самого міжнародного права як механізму регулювання цих відносин спричинив еволюцію нових форм міжнародного багатостороннього спілкування, якими стали адміністративні унії. В основному вони склалися в галузі митних відносин та мали тимчасовий характер [2].

Наступним етапом розвитку міжнародних організацій було створення міжнародних економічних та митних об'єднань. Першим таким союзом був Ганзейський торговий союз, який вивів Північну Німеччину із стану середньовічного варварства. На початку XIX ст. був створений Німецький митний союз. Всі держави, що увійшли до цього союзу, повинні були підпорядковуватися однаковим законам стосовно ввезення, вивезення та транзиту товарів. Всі митні тарифи визнавалися загальними і розподілялися між членами Союзу за кількістю населення. Спеціалісти в галузі права міжнародних організацій вважають, що першою міжнародною міжурядовою організацією в її класичному розуміння була Центральна комісія з судноплавства Рейном, створена у 1831 році [10, с.287].

У середині XIX ст. потреба реорганізації міжнародних відносин та спілкування була основою створення постійних міжнародних міжурядових організацій, що мали постійні органи (Всесвітній телеграфний союз, Всесвітній поштовий союз). Ці організації, зазвичай, мали обмежену чи спеціальну компетенцію та досить слабку організаційну структуру. Створення подібних організацій відіграло важливу роль, значно збагативши досвід міжнародного спілкування, який вже через кілька десятиліть дав змогу створити нову форму організації міжнародних відносин – Лігу Націй. Це була перша політична універсальна міжнародна організація.

У середині XIX та початку XX століття право міжнародних організацій вважалося частиною міжнародного адміністративного права. Як писав фахівець з міжнародного права П. Казанський, "міжнародну адміністрацію чекає велике майбутнє, розвиток міжнародних відносин буде складатися більшою мірою з розвитку міжнародного права. Світове життя ставить завдання, які не під силу окремим народам. Вони будуть змушені об'єднуватися в крупні союзи для того, щоб спільними зусиллями досягти загальних цілей" [11, с.36].

Згодом, у 40-х роках минулого століття через свою недосконалість, недієздатність Ліги Націй та ускладненість в діяльності через об'єктивні причини було прийнято рішення про створення нової міжнародної організації, що підтримувала мир та міжнародне спілкування – ООН [12, с.436-437]. Це безперечне досягнення у сфері розвитку міжнародного права, міжнародних відносин та самих міжнародних організацій.

Початком створення міжнародних неурядових організацій справедливо вважають багатосторонні зустрічі – конгреси, конференції тощо. До початку XX ст. почала збільшуватися кількість конгресів, конференцій та зустрічей, що призвело до формування нового інституту міжнародного спілкування – МНУО. Перші такі організації мали головним

чином просвітницький і науковий, релігійний, пацифістський та господарчий характер [268].

У середині минулого століття кількість МНУО різко збільшилася. Якщо до того часу існувала незначна їхня кількість і вони не впливали на діяльність держав, то із закінченням Другої Світової війни ситуація різко змінилася. Суспільство відчуло нагальну потребу в організації громадськості різних держав для спільного успіху. Значний вплив мав та має процес глобалізації, що на сьогодні набув великого розмаху. Серед причин, які впливають на збільшення кількості МНУО слід виділити наступні:

- недостатні можливості окремих держав та міжнародних міжурядових організацій для вирішення нових міжнародних проблем;
- посилення демократичних процесів у сфері внутрішніх та міжнародних відносин;
- зростаюче бажання індивідів збільшити контроль за процесом прийняття рішень у питаннях, які стосуються їхніх життєвих інтересів (екологія, права людини, економічний та політичний розвиток);
- трансформація у сфері національних інтересів держав: рух від державних інтересів ("суверенітету") до загальнолюдських цінностей – таких, як права людини та захист навколишнього середовища;
- розширення можливостей транскордонних зв'язків та діяльності суспільства різних держав, можливостей технологічного прогресу [3, с.344-348].

Базовим джерелом, яке згадує неурядові організації, є Статут ООН, а саме його ст. 71 де говориться, що Економічна та Соціальна Рада уповноважується проводити необхідні заходи для консультацій з неурядовими організаціями, що зацікавлені у питаннях, які входять до її компетенції. Такі заходи можуть бути встановлені з міжнародними організаціями, а у випадку необхідності – з національними організаціями після консультацій із зацікавленим членом Організації. Важливо зазначити, що Статут ООН не дає визначення неурядових організацій, а лише вказує на те, що це поняття включає в себе міжнародні та національні організації [12, с.345-346].

Економічна та соціальна Рада ООН (далі – ЕКОСОП) уповноважена встановлювати консультативні відносини з певними організаціями, що мають назву "неурядові". Встановлені дві категорії консультативного статусу: категорія I (загальний консультативний статус) та категорія II (спеціальний консультативний статус). Окрім того, складається перелік МНУО, що підтримують відносини з ЕКОСОП, але які не мають консультативного статусу (так званий "Перелік"). Консультативний статус категорії I надається тим МНУО, які тісно пов'язані з більшою частиною видів діяльності ЕКОСОП, можуть вносити постійний та суттєвий вклад в діяльність ООН та членський склад яких представляє головні верстви населення в більшості держав світу. Консультативний статус категорії II надається організаціям, що мають спеціальну компетенцію лише в окремих галузях діяльності ЕКОСОП.

МНУО, яким надано консультативного статусу, мають певні права та обов'язки. Вони можуть вносити пропозиції щодо порядку денного ЕКОСОП, а їхні представники – бути присутніми на його засіданнях, надавати письмові заяви та виступати в Раді ЕКОСОП з усними заявами. Обов'язком МНУО, що мають консультативний статус, є надання Комітету з організації консультацій з неурядовими організаціями (допоміжний орган ЕКОСОП) короткої доповіді щодо своєї діяльності, в якій повинна бути інформація про заходи, що проводяться цією організацією на підтримку діяльності ООН [12, с.345-346].

Починаючи з 1946 року, ЕКОСОП приймає кілька резолюцій, що стосуються консультативних відносин з МНУО. Так, у резолюції від 27 лютого 1950 року вказується, що "будь-яка міжнародна організація, яка не створена на основі міжурядового договору, вважається неурядовою". Торкаючись цього юридичного акту ЕКОСОП, Г. Морозов відзначає, що на практиці взаємодії згаданих структур під це визначення підпадають організації, до складу яких входять члени урядів, урядові органи та урядові службовці [15, с.296].

Із найбільш пізніх можна виділити Резолюцію 1996/31 від 1996 року. Пункт 12

Резолюції дає пояснення, що під "НУО" для цілей ЕКОСОП розуміється організація, яка не заснована будь-яким державним органом чи на основі міжурядової угоди і відповідає наступним умовам:

- вона має "представницьку структуру";
- має "відповідний механізм звітності перед своїми членами";
- її члени "здійснюють ефективний контроль за її політикою та діяльністю шляхом використання права голосу та через інші відповідні демократичні та транспарентні процеси прийняття рішень" [16, с.68-79].

З перерахованих умов випливає, що організація, котра претендує на консультативний статус, повинна містити поняття "членство", тобто бути асоціацією, об'єднанням, союзом тощо. Поняття "фонду", у випадку розгляду континентальним правом, означає організаційно-правову форму юридичної особи, що виключає можливість членства. Виходить, що для цілей ЕКОСОП фонд не може розглядатися як НУО.

Однак серед акредитованих ЕКОСОП організацій є значна кількість фондів. Можливо, цей факт можна пояснити зміною реалій, а саме – інтернаціоналізацією діяльності фондів, яку ЕКОСОП ігнорувати на практиці не могла. Однак, це суперечить Резолюції 1996/31, в якій не визначені ані успадковані від ст. 71 Статуту ООН поняття "неурядова організація", "міжнародна організація" і "національна організація", ані поняття "субрегіонального" та "регіонального" рівня, що з'явилися лише в згаданій Резолюції. Говориться лише наступне (пункт 4 Резолюції 1996/31): "За винятком випадків, коли прямо передбачено інше, термін "організація" означає неурядові організації національного, субрегіонального та міжнародного рівня" [12, с.345].

Чи мався на увазі під "рівнем" інтернаціональний характер членства в організації або її органах управління, міжнародна присутність шляхом представництв, територіальне охоплення фактичної діяльності? Відповідь на це питання Резолюція 1996/31 не надає. Але, відповідно до практики Комітету ЕКОСОП з НУО, організація є міжнародною, якщо у неї є відділення як мінімум в трьох державах [9, с.46-49].

Наступну двозначність можна побачити в Резолюції 1996/31 в тому, що при встановленні відносин "міжнародних" НУО консультації з певним урядом не потрібні, а з "національною" організацією такі відносини можуть бути встановлені лише "після консультації з відповідною державою-членом". В світі не існує системи наднаціональної установи НУО. Будь-яка "міжнародна" НУО є організація, заснована за правом конкретної держави, іншими словами – національна організація [12, с.345]. То, у яких же випадках необхідна консультація з національним урядом, а в яких – не потрібна? ЕКОСОП офіційної відповіді не надає.

Далі, хоча різні коментарі та пояснення в публікаціях ООН та ЕКОСОП вказують на те, що організація, яка претендує на консультативний статус, повинна мати некомерційний характер, з самої ст. 71 Статуту ООН цього не слідує. Можливо, це випадково, а можливо пояснюється тим, що ЕКОСОП намагається залишити відкритими двері для організацій будь-якого забарвлення, в співробітництві з якими є зацікавленість. Можливо, враховується і той факт, що в багатьох державах, особливо тих, що розвиваються, закон просто не виділяє категорій некомерційної організації. Разом з тим необхідно визнати, що який би простір для інтерпретації не надавали прогалини та суперечності в Резолюції 1996/31, транснаціональних корпорацій у списках акредитованих організацій ми не знайдемо.

Слідом за цим згадана Резолюція звертає значну увагу на будь-яку підтримку, безпосередню чи опосередковану, фінансову чи іншу, яку НУО отримують від уряду, вимагаючи досить детальної звітності про це. Таким чином, саме залежність від уряду розглядається як вирішальний фактор при вирішенні питання про можливість співпраці. Уряди і без того мають достатні важелі впливу в системі ООН. Можливість використання ними ще й НУО як "агентів впливу" не повинна допускатися. Однак, ООН також передбачає можливість надання НУО асоційованого статусу – при Департаменті суспільної інформації секретаріату ООН. Цікаво відзначити, як тракиувалось поняття НУО в публікаціях цього

департаменту: "Неурядовою організацією є будь-який добровільний союз громадян, що організований на місцевому, державному чи міжнародному рівнях" [17].

Таке визначення, хоч і неофіційне, не співпадає з позицією ЕКОСОП. Окрім того воно є досить недосконалим та загальним. Це означає відсутність універсального поняття "НУО" навіть всередині самої системи ООН.

На основі прецеденту і ООН, і ЕКОСОП значна кількість міжнародних міжурядових організацій затвердили консультативний статус для НУО, запровадили системи їхньої акредитації, причому саме трактування того, які організації вважати НУО, відрізняється одне від одного. Серед них і Рада Європи, яка пішла далі, ніж просто затвердження консультативного статусу.

24 квітня 1986 року Рада Європи розробила Європейську конвенцію про визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій [18] (далі – Конвенція РЄ), приєднуючись до якої держави, по суті, погоджуються визнавати за НУО, що засновані відповідно до законодавства інших держав–учасниць Конвенції РЄ, національний режим на основі мінімальних формальностей.

Ст. 1 Конвенції РЄ зазначає: "Ця Конвенція застосовується до асоціацій, фондів та інших приватних інститутів (далі – НУО), які відповідають наступним вимогам:

- a) мають некомерційну суспільно корисну мету міжнародного значення;
- b) засновані документом, що регулюється внутрішнім законодавством Сторони;
- c) виконують свою діяльність як мінімум на території двох держав;
- d) мають зареєстрований офіс на території такої Сторони чи будь-якої іншої Сторони"

[18].

Видається, що таке формулювання було прийняте для того, щоб охопити якомога більшу кількість організацій. Будь-який приватний (в значенні "недержавний") інститут вважатиметься НУО, якщо відповідатиме усім чотирьом вимогам. Потрібно зазначити, що Конвенція РЄ оперує поняттям не "міжнародна неурядова організація", а просто "НУО" [18], окрім назви та преамбули.

На практиці, для держави-учасниці Конвенції передбачений нею механізм означає, що правосуб'єктність будь-якої іноземної НУО, що походить з іншої держави–учасниці та переслідує некомерційні суспільно корисні цілі міжнародного значення, повинна визнаватися в об'ємі, що надається в державі походження, з обмеженнями, що застосовуються до аналогічних національних організацій в державі визнання. Як приклад національно-обумовлених обмежень, можна навести Францію [19], де лише суспільно корисні фонди, створені за правом цієї держави у відповідності з особливою процедурою, можуть отримувати пожертвування у вигляді нерухомості. Ці обмеження мають обов'язково бути встановлені законом. Незастосування Конвенції РЄ стороною, що приймає на своїй території певну організацію, до будь-якої НУО допускається лише у тому випадку, якщо цілі останньої не відповідають національній та міжнародній безпеці, стабільності та правопорядку. Для визнання правосуб'єктності достатньо надати документи, що підтверджують заснування в державі походження, тобто статут чи документ, що встановлює офіційне підтвердження факту отримання прав юридичної особи (там, де не передбачена реєстрація як така) [18].

Висновки. Правила використання поняття МНУО в міжнародній практиці не уніфіковані, відрізняються одні від одних у міжнародних інститутах, досить часто використовуються у різних значеннях у термінології окремо взятого інституту. Однак, зазначений факт не зменшує важливої ролі, яку відіграють МНУО на міжнародній арені, а лише демонструють відсутність чіткої та однозначної відповіді, які організації необхідно розглядати як "НУО", і особливо, як "МНУО", в понятійному апараті системи ООН. Механізм ідентифікації організації як "НУО" в системі ООН не може слугувати моделлю для національного законодавства. Умовно кажучи, поняття МНУО "не належить" жодній державі. Воно належить усьому світові, його історії та сучасності. Вбачається, що потреба його введення в будь-яке національне законодавство держави повинна враховувати ці

традиції. Міжнародні НУО у своїй діяльності виражають інтереси міжнародної громадськості, їхньої вимоги й зауваження знаходять висвітлення в міжнародно-правових актах, ураховуються при розробці важливих міжнародних угод, що слід враховувати і Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єдиний реєстр громадських формувань // <http://www.minjust.gov.ua/0/unitarylist/>.
2. Кохан Д. Міжнародні неурядові організації, передумови їх виникнення / Д. Кохан // Пам'ять століть. Планета: історичний науковий та літературний журнал / Мін. освіти і науки Укр.; Нац. пед. ун. ім. Михайла Драгоманова та інш. – К., 2010. – № 3 (85). – С. 214-223.
3. Барановський Ф.В. Роль громадських організацій та наукового сектору у виборі моделі національної безпеки України / Ф.В. Барановський // Економічний часопис - 21: науковий журнал / Ін-т трансформації суспільства. – Київ, 2011. – № 1/2. – С. 3-5.
4. Кукіна З.О. Міжнародний інституційний механізм регулювання діяльності засобів масової інформації / З.О. Кукіна // Часопис Київського університету права: український науково-теоретичний часопис / Київський ун-т права НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2012. – № 2. – С. 354-357.
5. Подшибякин С.А. Правовой статус международных неправительственных организаций / С.А. Подшибякин. - М.: Юрлитинформ, 2006. – 128 с.
6. Неурядові організації Європейського Союзу: порівняльний аналіз громадських організацій України. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2002. – 48 с.
7. Бурлак О.В. Специфіка співробітництва міжнародних неурядових організацій з національними установами із захисту і заохочення прав людини / О.В. Бурлак // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки / Інститут держави і права ім.Корецького В.М. НАН України. – К., 2010. – Вип. 47. – С. 583-589.
8. Хартія відповідальності міжнародних неурядових організацій. – <http://viche.org.ua/to-print?mid=4053>
9. Ткаченко А. Особливості правової природи міжнародних неурядових організацій у сучасному міжнародному праві / А. Ткаченко // Підприємництво, господарство і право: науково-практичний, господарсько-правовий журнал / Ін-т приватного права і підпр-ва АПрН України та ін. – К., 2011. – № 7 (187). – С. 46-49.
10. Бекашев К.А. Международное публичное право / К.А. Бекашев. – М.: ТК Велби, Проспект, 2005. – 784 с.
11. Казанский П.Е. Учение о международной администрации / П.Е. Казанский. – Одесса, 1901. – 43 с.
12. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемчученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенька. - 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
13. Основи існування громадянського суспільства звужуються / Центр О. Разумкова - www.uceps.org/expert.php?news_id=1262.
14. Андрущенко В.П. Організоване суспільство. Проблеми організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу / В.П. Андрущенко. – К.: ТОВ "Атлант ЮЕмСі", 2005. – 498 с.
15. Міжнародні організації: навчальний посібник / за ред. О.С. Кучика. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Знання, 2007. – 749 с.
16. Резнік О. Особистість і громадянське суспільство: досвід теоретичного осмислення / О. Резнік // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 3. – С. 68-79.
17. ДСІ, секція неурядових організацій // <http://www.un.org/russian/question/ngo-dpi/>.

18. Європейська конвенція про визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій // <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=124&CM=8&DF=8/22/2007&CL=ENG>.

19. Пахолок В.М. Місцеве самоврядування у централізованій унітарній державі (на прикладі Франції) / В.М. Пахолок // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки / Інститут держави і права ім.Корецького В.М. НАН України. – К., 2010. – Вип. 47. – С. 716-721.

ACTIVITIES OF INTERNATIONAL NONGOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN THE LEGISLATIVE AND LEGAL OF UKRAINE

Summary. The term "international non-governmental organization" (INGO) is formulated as an organized association of public representatives of different countries, created in accordance with national legislation for the achievement of goals and objectives of civil society development and international relations, this organization operates in accordance with universally recognized principles of the UN Charter and international law in the territory of two or more states and has consultative status. It has been found that the types of features which include: goals and tasks, nature of activities, form of organization, availability of consultative status, etc., determine the distinction of an international NGO from other subjects of international relations. Such generic features (as: the fact of association of people, the existing of permanent governing bodies, statutes, etc.) are common for the whole class (kind) of organizations. It is grounded that INGOs, as a participant of international relations, are subjects of international law, but their legal personality is functional, that is limited to its consultative status. It has been demonstrated that INGOs are an informal link between national governments and the international community, they are actively involved in the development of international standards, methods, models and they relate their national significance to international law. It was noted that the national legislation of Ukraine tends to optimize the development of issues that are related to the legal status of INGOs taking into account international principles and standards. At the same time, it is not possible to copy them in their entirety, because the State, on the basis of its social and historical experience, the experience of the functioning of the legal system, existing social relations and its national interests, is itself entitled to determine the legal status of the INGOs. It is proposed that the amendments to the Law "On Non-Governmental Organizations" would reflect the basic idea that non-governmental organizations are the core of civil society, the most important factor in the development of a democratic state and international relations, a means for citizens to exercise their rights and freedoms.

Keywords: international non-governmental organization, national legislation, law, subject of international relations.

УДК 304.4:316.7:32

DOI: 10.32837/2519-8858/10/131

Ганна Миколаївна Сашук

д-р політ. наук, професор, професор Інституту журналістики

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ РЕАЛЬНОСТІ ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Визначено, що віртуальна реальність – це новий організований соціальний простір, який на противагу відображення реальної дійсності є джерелом відмінності, заміщення, маніпуляцій, симулякрів - особливих об'єктів «відчужених знаків». З'ясовано, що важливою характеристикою віртуальної культури є її мозаїчність, пов'язана з особливостями процесу пізнання, а також структурування та ціннісного відбору соціального досвіду життєдіяльності. Як наслідок інтенсивного впровадження комп'ютерних інформаційних технологій у повсякденну культуру, безперервного і безладного потоку інформації, формується певний тип віртуальної культури, що поєднує в собі випадкові елементи культур різних народів та епох. Продемонстровано як дані елементи осідають за певними статистичними законами у свідомості індивідів, утворюючи щось на зразок «сховища повідомлень». Досліджено, що визначальною рисою віртуальної культури є побудований за принципом мультимедійного гіпертексту віртуальний простір, тобто специфічна організація інформаційних масивів, елементи яких пов'язані між собою асоціативними відносинами. Зазначено, що через специфіку просторової організації віртуальної реальності, у віртуальній культурі формується інша логіка мислення: нелінійна, непослідовна, недетерміністська, асоціативна. Ці ефекти досягаються завдяки моделюванню «іншого соціуму» та «іншого часу», відмінного від реального соціального часу - неоднорічного, оборотного, різноспрямованого і нескінченного. Підсумовується, що завдячуючи віртуальній реальності, не відбувається ціннісного відбору і структурування соціального досвіду, як у випадку спрямованого процесу пізнання, що реалізується за допомогою системи освіти. У цьому полягає основна відмінність віртуальної культури від культури в її традиційному розумінні в науці як ціннісно-відібраного та символіко-семіотично організованого досвіду багатьох людей.

Ключові слова: віртуальна реальність, віртуальна культура, віртуальний простір, ціннісний вибір, соціальний досвід, маніпулювання, симулякри.

Постановка проблеми. Вступ людства у III тисячоліття позначений процесами, які істотним чином трансформували сучасну соціокультурну реальність. Розвиток засобів масової комунікації і повномасштабне впровадження нових інформаційних технологій призвели до того, що взаємодія людей в сучасному суспільстві все більше набуває віртуального характеру. У результаті інтенсивної інформатизації та глобалізації соціальних і культурних процесів стала можливою поява нового соціального простору - віртуальної реальності. Проблематика віртуальної реальності давно вийшла за межі наукової сфери кібернетики і досягла кордонів гуманітарного знання, де має свій вияв у рамках соціально-філософської, психологічної та культурологічної проблематики. Спектр досліджень феномену віртуальної реальності в цих сферах охоплює цілу низку проблем, однією з яких є формування нової віртуальної культури, яка, безперечно, має специфічні риси.

Віртуальна реальність має різні прояви: у формі образів літератури, театру, а віднедавна — радіо й телебачення. Проте сучасне визначення віртуальної реальності дійшло до нас за допомогою комп'ютера.

Десь до кінця 70-х років минулого сторіччя поняття «віртуальність» не асоціювалося ані з електронними, ані з інформаційними технологіями: воно скромно залишалося синонімом «можливого», допоки в мовному вжитку не почало з'являтися ефектне словосполучення - «віртуальна реальність». Так стали називати тривимірні макромоделі «великої» реальності, які створювалися за допомогою комп'ютера й давали ефект повної присутності в цих псевдореальностях людини. Існує безліч невирішених питань, наприклад, що відбувається з «нормальним розумом», коли ми входимо у віртуальну

реальність, і чому деколи не можемо визначити, де справді реальний світ. Використання систем віртуальної реальності викликало чимало проблем, таких, як відчуження індивіда, маніпулювання свідомістю та ін.

Мета статті - проаналізувати феномен віртуальної реальності в контексті формування культури сучасного інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. «Новітній філософський словник» визначає віртуальну реальність категорією постнекласичної науки: це «сукупність об'єктів наступного (щодо реальності, що їх презентує) рівня» [1, с. 171-172]. У цьому контексті віртуальна реальність розглядається як концептуалізація революційного рівня розвитку техніки і технологій, що створює нові виміри культури та суспільства.

Вітчизняний дослідник феномену інформаційного суспільства Я. Любимий принагідно зазначає: «...найсучасніші тенденції розвитку суспільства демонструють, що одним з найевристичніших напрямів досліджень інформаційного та інформаційно-синергетичного суспільства є той, що поєднується з аналізом віртуальних вимірів соціальних процесів» [2, с.284]. В соціально-політичній думці (В. Данил'ян, О. Дзьобань, О. Дубас, А. Єрмоленко, В. Лях, В. Лук'янець, В. Пазенок, Д. Свириденко, М. Хилько та ін.) вже давно зафіксоване і теоретично обґрунтоване існування зв'язку між феноменом віртуальної реальності та концептом інформаційного суспільства. Поряд із цим існує необхідність у чіткішому визначенні специфіки такого зв'язку, у його концептуальному осмисленні в контексті формування культури інформаційного суспільства.

Так, дослідник С. Хоружий робить спробу методологічної розробки мови опису віртуальної реальності в межах діяльнісного дискурсу зазначає: «Віртуальна реальність не є автономним родом буття, онтологічним горизонтом. Вона є своєрідним суб-горизонтом, являючи собою не рід, недорід буття» [3, с. 66]. Таке сприйняття віртуальної реальності зумовлює негативну оцінку С. Хоружим «віртуалістичного світосприйняття», що властиве сучасній людині, коли існує тенденція до сприйняття реальності як багатовимірної, сценарної, варіативної, у якій «все більше місце належить модельній і ігровій, рухливій, пластичній і проблематичній стихії» [3, с. 67].

Феномен віртуальної реальності як побічний продукт сучасного розвитку технологій негативно витлумачується дослідником, як такий, що призводить до деградації людини: «Ми вже наближаємося до виникнення «віртуалістичного світосприйняття» та людини, орієнтованої на віртуальність – орієнтованої на усіх рівнях своєї організації, починаючи з тілесної. У сфері комп'ютерних технологій і мас-культури, культури року та кліпу, моментально-дискретних естетичних блоків, що спалахують та змінюються, перцептивний апарат людини весь перебудовується та настроюється на віртуальність, входить в особливий віртуальний режим. До того ж, глибина та масштаб цієї перцептивної та іншої трансформації психосоматики – тим більше, її наслідки – швидше за все, проявили себе ще далеко не повною мірою» [3, с. 67].

До негативістських, на нашу думку, належить теорія віртуальної реальності, розроблена М. Кунафіним та Р. Ярцевим. Вони аналізують онтологічні питання, центральним з яких є розробка онтології віртуального буття. Однією з провідних ідей, яку обстоюють дослідники, є визнання існування «особливої форми реальності – мовної реальності або, за бажанням, мовного буття» [4, с. 131], яке ототожнюється з віртуальною реальністю. Одним з основних онтологічних вимірів феномену віртуальної реальності, на їхню думку, є її ірреальність: «Характеризуючи віртуальну реальність як ірреальну, я розумію, що вона може бути будь-якою в межах мовних значень» [4, с. 131], при цьому «мовчазно припускається, що віртуальна реальність не речовинна, нематеріальна» [4, с. 131].

Іншими характеристиками буття у віртуальній реальності, за М. Кунафіним та Р. Ярцевим називають, є його ілюзорність, цілепокладання та обґрунтованість. При цьому вони уточнюють, що ілюзорність розуміється як суще без основ, що функціонує за сваволею деміурга, а не як «відсутність того, що наявно існує» [4, с. 132], як людський

фактор, «фундаментальні характеристики віртуальності, що виражаються в спонтанності та безпередумовності, зводяться до нуля» [4, с. 130], призводячи до обґрунтованості та цілепокладання.

Чотири виміри віртуального варіанту буття (іреальність, ілюзорність, обґрунтованість, цілепокладання), наголошують дослідники, дають можливість говорити про несумісність буття та віртуальної реальності. «Коли я роблю крок, я виконую дію, яка випадає з іреальності віртуального буття. Мій вдих не підпорядкований жодним нормам віртуальності, він має основи, йому не потрібні обґрунтування та передумови» [4, с. 133]. Кожна дія, не позбавлена основи, є загрозою для віртуального варіанту буття.

Завдяки інформаційним технологіям, зауважують М.Кунафін та Р.Ярцев, віртуальний варіант буття через відмову від основ та переходу до мовної форми намагається знайти своє повне та «чисте» втілення у сфері інформації.

Вчені також аналізують проблематику самоідентифікації особистості у віртуальній реальності, постулюючи такий негативний фактор, як підміну власного «я» його віртуальним аналогом: «Сприйняття «я» — реальна подія, що має основу, яка визначається реальними діями в реальному світі. Віртуальний варіант буття стирає реальне «я». Тією мірою, як відбувається віртуалізація реального буття, відбувається віртуалізація особистості» [4, с. 136]. На думку М. Кунафіна та Р. Ярцева, це є передумовою виникнення «масового суспільства», яким керують віртуальні технології через заповнення ілюзорного віртуального «я» будь-яким змістом.

Висновки щодо негативної оцінки цими дослідниками феномену віртуальної реальності відносно його впливу на комунікативний аспект буття людини обумовлені безпосередньо з контекстом дослідження. «Життєве функціонування індивіда все менше потребує реального спілкування або, іншими словами, реальне спілкування переміщується в іреальний простір Мережі» [4, с. 135]. Негативне ставлення їх до проявів віртуального опосередковано зумовлене онтологічним статусом, яким дослідники наділяють віртуальне буття: «Інформаційні хвилі методично та безжалісно руйнують останні основи буття» [4, с. 135]. М. Кунафін та Р. Ярцев резюмують: «Правильно, що без спілкування з віртуальною реальністю неможливе існування будь-якої інтелігентної особистості, неможливий розвиток уяви та смаку, прогрес в науці та мистецтві... Правда й те, що «поринувши з головою» у віртуальну реальність, людина не тільки виснажується психічно, а й дистанціюється від вирішення дійсних проблем, які підміняються проблемами віртуальними» [4, с. 150].

У межах аналізу концепцій, що негативно оцінюють вплив віртуальної реальності на людину, слід зупинитися на дослідженні О. Пудікової, в якому ґрунтовно досліджується вплив комп'ютера на формування особистісного буття при зануренні у віртуальну реальність. Вона зазначає: «... Проблеми формування особистісного буття невід'ємно пов'язані з можливістю вільного самовизначення себе у зовнішньому світі та безпосередньо стосуються взаємодії людини з комп'ютером, бо комп'ютер сприяє зміні (а, здебільшого, й деформаціям) процесу формування особистісного буття та може мати як позитивний, так і негативний вплив» [5]. Авторка вирішує питання: «Яким чином впливає на становлення особистісного буття «спілкування» з комп'ютером? Сприяє комп'ютер більш гармонійному становленню особистісного буття чи, навпаки, гальмує та стримує це становлення?» [5]. Розкриваючи взаємодію людини та світу, вона виявляє негативні риси віртуальної реальності: «На жаль, все частіше сучасна людина, зустрічаючись з явищами, що спантеличують (це такі явища, з якими нам доводиться зустрічатись у нашому повсякденні та які ставлять нас у глухий кут, бо вони відрізняються від наших знань про світ), не шукає їх пояснення шляхом самостійного пізнавального процесу, а знаходить готові відповіді у віртуальній реальності» [5]. Оцінюючи систему освіти, дослідниця зазначає: «Важко уявити сучасну школу без уроків інформатики... Загалом ці уроки мають позитивний ефект та, безперечно, є корисними у процесі навчання. Проблема полягає у підміні в дитини реального світу комп'ютерним, заміні

вільного виявлення особистості у зовнішньому світі, виявленням у світі віртуальному» [5]. При цьому процес формування особистісного буття стає більш простим та формалізованим, а водночас дитина все глибше занурюється у віртуальну реальність, де «головне не бути тим, хто ти є, а тільки тим, ким хочеш здаватися. Наступним кроком є відмова від реальності, а, отже, не виникає проблем, пов'язаних з досягненням свого життєвого простору та місця особистості у ньому» [5].

Проводячи паралелі з ідеями Ф. Ніцше про Надлюдину, О. Пудікова дає песимістичний прогноз для людства: «Надлюдиною, що має прийти на зміну сучасній людині, є мегакомп'ютер. Він стає тим, заради чого живе та працює все людство. Саме повне розчинення людської особистості в комп'ютері й означатиме «великий полудень» – час самої ясної ясності свідомості. Після підключення усіх людей до одного комп'ютеру ця надмашина зможе об'єднати знання, накопичені усіма людьми світу. Ця свідомість буде трансцендувати тільки до самої себе, бо не буде більш бездоганної істоти. Цей комп'ютер буде «надлюдиною» Ніцше, здатним пізнати будь-які таємниці буття» [5].

Порівнюючи кіберреальність та реальність навколишнього світу, О. Пудікова пише: «Кіберреальність вбирає у себе все найкраще, що є в навколишній реальності. У кіберпросторі немає болю, немає кривди та злості... У комп'ютерному світі немає смерті... Це спричинює ілюзію свободи особистісного виявлення, коли людина вважає себе вільною від багатьох обов'язків реального життя. Але насправді вона стає залежною від віртуальної реальності» [5]. Дослідниця ставить питання, чому ж людина замість самореалізації звертається до готових відповідей віртуального простору? Відповідь вона знаходить не стільки у пошуку більш легких шляхів пізнання світу та «безболісного» становлення особистісного буття, скільки у спробі знайти відповіді більш досвідчених людей («знання про знання інших», згідно з Ж.Лаканом), коли «людина забуває про те, що кожна особистість неповторна та унікальна завдяки унікальності пережитого життєвого досвіду та життєвого простору» [5].

Щодо соціологічного аспекту віртуальної реальності то О. Пудікова зазначає: «... Сучасний світ влаштований таким чином, що у розсудливої людини просто не залишається вибору: бути чи не бути зануреним у світ комп'ютерів. Відмова від такого занурення означатиме, що людина відмовляється від процесу соціалізації та бажає залишатись в маргінальному секторі соціуму» [5].

Безперечно, комп'ютер, займаючи все більш важливе місце у людському бутті, претендує на роль важливого проміжного ланцюга між власне суб'єктом та інформацією. Однак, складається ситуація, коли виняткове положення комп'ютера як сполучної ланки між людиною та інформаційним середовищем (мережею) може ініціювати виникнення та розвиток негативного емоційного стану занепокоєння. Тому зовсім не безпідставно й у вітчизняній науковій думці наростає розуміння феномену віртуальної реальності як негативного чинника генези людської природи (О. Картунов, А. Колодюк, В. Корнієнко, О. Мураховський, В. Недбай, В. Нечитайло, В. Степанов, С. Цимбалюк, В. Щербина та ін.).

Аналіз зв'язку між соціальними трансформаціями при переході до інформаційного суспільства та віртуальною реальністю потребує звернення до праць представників постмодерністської школи, передусім відомого дослідника Ж. Бодрійяра, який у книзі «Симулякри та симуляція» [6], таким чином виявляє своє ставлення до підміни реальності віртуальною реальністю: «Вже не йдеться ані про імітацію, ані про повторення, ані навіть про пародію. Йдеться про субституцію, заміну реального знаками реального, тобто про операцію з попередження будь-якого реального процесу за допомогою його оперативної копії, метастабільного сигнального механізму, програмованого та бездоганного, що презентує всі знаки реального й поминає всі його несподівані повороти. Більше ніколи реальне не матиме нагоди виявити себе... Відтепер гіперреальне перебуває під прикриттям уявного і з усього того, що відрізняє реальне від уявного, залишає місце лише орбітальному циркулюванню моделей та стимульованому породженню відмінностей» [6, с. 7]. Вчений вважає, що «відтепер неможливо ані ізолювати процес реального, ані довести

існування реального» [6, с. 34].

Віртуалізація суспільних процесів в інформаційному суспільстві, конституювання гіперреальності, на його переконання є продуктом поступового генезису соціального через функціонування «чистих симулякрів». Цей симулякр не має жодного відношення до будь-якої соціальної реальності: він є своїм власним «чистим симулякром», співвідношуваним лише з іншими симулякрами: циркуляція симулякрів породжує особливий світ, світ моделей соціальних відносин та інститутів, ніяк не співвідношуваних з реальністю, але сприйнятих набагато реальніше, ніж сама реальність, – світ, який ґрунтується тільки на самому собі [6, с. 109]:

Людина інформаційного суспільства все більшою мірою контактує з симулякрами, порядок яких змінюється в напрямкові втрати матеріальності і все більшого узагальнення в бік симуляції самої по собі комунікації. Така особистість усе меншою мірою виявляється здатною до реконструкції значень, так як знаки частіше виявляються симулякрами. Ось чому вона швидше відмовиться від самої ідеї реконструкції, ніж спробує з'ясувати, що існує насправді, а що показують під виглядом реальності. Відбувається нівелювання поняття та значення сенсу й автоматичне прийняття нав'язуваних симулятивних кодів. Ясно, що наслідки цих процесів — психологічні та, загалом, культурологічні — далеко не позитивні.

Прикладом симулякра може бути гра сімейства JavaMud, заснована на підключенні бібліотек і використанні як сюжетної основи побудови для віртуальних світів текстів художніх творів жанру *fantasy*, що ускладнило комунікативно-прагматичні зв'язки інтертекстуальності і створення симулякрів. Наприклад, один з таких світів (<http://discworld.imaginary.com/>) заснований на книзі «Мир-диск» Т. Пратчета, є класикою комічного жанру фентезі.

Такі ігри дають можливість гравцям ставити програму комунікативної ситуації та віртуального світу: відтворювати нові типи комунікації, змінювати простір і час гри. Ставлення індивідуальної симулятивної реальності і системи симулятивних реальностей цивілізації, ймовірно, і є головною антропологічною проблемою сучасності. Людина проникає у багато сфер пізнання реальності, їй відомі фізичні закони, вона освоює польоти в космос, пізнавати й освоювати інформаційний простір, який є невідомий й не обмежений територіями. Віртуальна реальність - симулякр, ілюзія, всюди проникає і змінює ставлення людини до реальності. При цьому цінність реального життя для багатьох постійних користувачів знижується до прикордонної позначки, коли повертатися до звичайного життя стає все важче.

Спільноти рольових онлайн ігор формуються на тих же засадах, що й реальні соціальні спільноти. 25 вересня 1997 року вийшла гра, яка здійснила революцію у сфері рольових онлайн ігор, - *Ultima Online*. Фактично, в подальшому саме її характеристики стали основою для розвитку сфери рольових онлайн ігор. Власне, соціологічний аспект цих ігор полягає в тому, що їхні творці відмовилися від використання тільки боїв як основи гри. «Гра - це не тільки бої, - підкреслює виконавчий продюсер *Origin* (один із головних творців *MMORPG*) Джефф Андерсон. Є безліч ігор про суцільне вбивство. Ми ж хочемо внести в гру соціальний аспект». Саме такий підхід, в кінцевому рахунку, і визначив перспективу розвитку рольових онлайн ігор у світі і в нашій країні [7].

Ще однією характеристикою, крім виконання деяких типових функцій соціальних систем, є наявність соціальної структури в цих іграх. У звичайних рольових іграх гравець вже вибирає для себе певну роль (зазвичай в іграх ця роль безпосередньо залежить від виду віртуальної діяльності - воїн, ремонтник та інше). Але, коли ми говоримо про рольові онлайн ігри, то тут ці ролі взаємодіють між собою, утворюючи соціальну структуру. Це свідчить про виникнення зовсім нового феномену - віртуального співтовариства гравців рольових онлайн ігор, нового віртуального соціуму.

Необхідно відзначити і ще один важливий момент - у спільнотах рольових

онлайнних ігор створюються всі зовнішні атрибути цілком реального суспільства: власна мова, закони, прототипи культури. Слід також зазначити, що нас, передусім, будуть цікавити соціологічні аспекти даної проблеми, психології людини як члена суспільства.

У рольовій онлайнній грі формується зовсім інша особистість як така. Побудувати свою особистість тут зовсім не складно - саме це і спричиняє все більший інтерес до таких ігор. Домогтися успіхів в сучасному реальному соціумі об'єктивно не просто, для цього потрібні щоденні зусилля. А є простий варіант - домогтися успіху у віртуальному світі, від чого людина отримує практично таке ж задоволення. Але такий процес обумовлює ще більш важливу проблему. Власне, саме в цьому і полягає соціологічна важливість цього явища: реальне суспільство фактично втрачає контроль над таким індивідом, оскільки він живе у відповідності з уже іншими цінностями - цінностями віртуального світу. Відповідно до цього, змінюється і його сприйняття дійсності.

Проте ігри (у даному разі будь-які) існували завжди. До певного моменту вони допомагали, але не заважали людині жити. Гра завжди була підготовкою до життя, тоді як сьогодні вона стає її заміником, або ж компенсатором її функцій. Сьогодні ж захоплення іграми починає заважати людині жити в реальному світі й самореалізуватися.

Таким чином, слід виокремити два основні моменти, які повною мірою характеризують цю проблему. Перший момент — основою соціальної девіації є можливість створення зовсім іншої особистості в іншому (віртуальному) соціальному середовищі. Другий — включення індивіда у віртуальні соціальні взаємодії на шкоду (часто потенційну) реальності. Індивід, таким чином, позиціонує себе не як члена, наприклад, українського суспільства, а як свого персонажа у віртуальному світі. Віртуальна реальність, на відміну від усіх інших психологічних похідних типу уяви, характеризується тим, що людина сприймає й переживає її не як витвір свого власного розуму, а як об'єктивну реальність. Це становить загрозу, перш за все, реальним соціальним структурам.

Соціально-філософський статус віртуальна реальність також отримує через осмислення трьох очевидних вимірів буття людини: світу мислимого, світу видимого та світу об'єктивного (зовнішнього). При цьому вагома роль відводиться інформаційним та мультимедійним технологіям як засобам створення віртуальної реальності. У цьому контексті вона розуміється як «технічно сконструйоване за допомогою комп'ютерних засобів інтерактивне середовище породження та оперування об'єктами, що подібні до реальних або уявлених... яка супроводжується відчуттям єдності з комп'ютером» [1, с. 172].

У вивченні явища віртуальної реальності важливим є чинник *маніпуляції* свідомістю й підсвідомістю людини. Залежність знаходження у віртуальній реальності прищепити зовсім нескладно, що обумовлено, перш за все, об'єктивними психологічними чинниками. Можна сказати, що можливість маніпулювання свідомістю в системі віртуальної реальності — це факт, який вже мало у кого може викликати сумніви. Вже сьогодні існує тенденція до цілеспрямованого впливу на свідомість людини через Інтернет. Цікавим для вивчення є аспект можливого використання Інтернету як край інтегрованого інформаційного поля, здатного конденсувати прояви волі, передаючи їх на відстані без обмежень [8].

А. Юхвід стверджує, що віртуальна реальність дасть можливість майбутньому глядачеві не тільки пасивно сприймати твори мистецтва, а й стати безпосереднім учасником створеного художником фантастичного світу. Більше того, він висуває гіпотезу про можливість створення абсолютно нового виду мистецтва - віртуального, яке буде засноване на об'ємній дії на всі органи чуття людини з метою максимально повного естетичного задоволення. Також йдеться про необхідність розробки правової концепції використання систем віртуальної реальності, щоб виключити можливість їх використання, наприклад, у злочинних цілях (зомбування, контроль над свідомістю, експерименти на психіці) [9].

Щодня відбувається «згвалтування» зорового нерва численними закликами. Продукти володіють вселяючою й маніпулюючою силою, поширюють помилкову свідомість,

забезпечену імунітетом проти власної помилковості. І у міру того, як вони стають доступними для нових соціальних класів, та дія на свідомість, яку вони несуть із собою, перестає бути просто рекламою, вона стає способом життя. Як наслідок, виникає модель одновимірного мислення й поведінки, в якій ідеї, спонукання й цілі, трансцендуючи універсум дискурсу і вчинку, що за своїм змістом утвердився, або відторгаються, або приводяться у відповідність з термінами цього універсуму, що перевизначаються раціональністю даної системи та її кількісною мірою [10]. За межами відносно нешкідливої сфери торгової реклами виявляються куди серйозніші наслідки, оскільки така мова є одночасно й засобом залякування, й засобом прославляння.

Сучасна реклама криє у собі величезну небезпеку. Йдеться про те, що в масовій свідомості існує несерйозне, зневажливе ставлення до реклами, внаслідок чого її значення є сильно недооцінюється. За рахунок постійного повторення, реклама міцно закріплюється в підсвідомості. Найважливіше полягає в тому, що в підсвідомості закріплюється зовсім не рекламований товар, а ствердження тих цінностей, які використовували творці реклами для найбільш ефективного впливу. Найлегше привернути увагу глядача, апелюючи до низовинних інстинктів і бажань.

Висновки. Ми живемо в інформаційну епоху, і що наші бажання є об'єктами маніпуляції. Наша свідомість і підсвідомість — перебувають під постійним впливом інформаційних потоків. Необхідно усвідомити, що свобода нашої волі перебуває під загрозою і для того, щоб її захистити, потрібно мати чітке уявлення про всі ті прийоми маніпуляції свідомістю, які застосовуються проти нас. Захист від маніпуляції свідомістю потребує свідомої активної дії кожного індивіда. Перш за все, потрібно бути пильним при отриманні будь-якої інформації, особливо через ЗМІ, виробити діалогічність мислення, частіше звертатися до традиційних культурних і духовних цінностей, зокрема, щоб формувати бар'єри проти маніпуляції. Якщо відчувається, що інформація обходить свідомість і діє безпосередньо на підсвідомість, краще просто відключити джерело інформації. Сучасні ЗМІ відучують людину самостійно думати, вони підносять споживачам готові думки, стереотипи, міфи, які формують світогляд людини, не вимагаючи від неї особливих розумових витрат.

Віртуальна реальність в широкому сенсі на рівні культури об'єктивуються у міфі, образотворчому мистецтві, театрі, літературі, радіо, фотографії, кінематографі. Віртуалізацію ж у строгому сенсі в контексті нашого дослідження можна визначити як процес розвитку глобальних комп'ютерних мереж, переведення в кіберпростір людської діяльності та, в кінцевому результаті, підміни соціальної реальності віртуальною. Під віртуальною реальністю розуміється організований простір симулякрів - особливих об'єктів, «відчужених знаків», які на відміну від знаків-копій, фіксують не схожість з референтною реальністю. Незважаючи на те, що віртуальна реальність все ще не стала загальнокультурною практикою, вона має значний потенціал для формування інших культурних ідентичностей і моделей суб'єктивності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новейший философский словарь / А. А. Грицанов (сост. и гл. науч. ред.). — 3-изд., испр. — Минск : Книжный Дом, 2003. — 1279 с.
2. Любивий Я. В. Глобальне інформаційне суспільство: синергетичні та віртуалістичні концепції розвитку [Текст] / Я. В. Любивий // Інформаційне суспільство у соціально-філософській ретроспективі та перспективі / В. В. Лях, В. С. Пазенок, Я. В. Любивий [та інш.]. — К. : ТОВ «XXI століття: діалог культур», 2009. — С. 281-357.
3. Хоружий С. С. Род или недород? Заметки к онтологии виртуальной реальности [Текст] / С. С. Хоружий // Вопросы философии. — 1997. — № 6. — С. 53-68.
4. Кунафин М. С. Виртуальное бытие [Текст] : коллективная монография / М. С.

Кунафин, Р. А. Ярцев и др. // Бытие. – Уфа, 2000. - С. 130-152.

5. Пудикова А. А. Киберпространство и перспектива формирования личностного Бытия [Электронный ресурс] / А. А. Пудикова // Гуманитарная информатика : открытый междисциплинарный электронный журнал. – Режим доступа : <http://huminf.tsu.ru/e-journal/magazine/1/pudikova.htm>. — Название с экрана.

6. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція [Текст] / Ж. Бодріяр ; пер.з фр. Володимир Ховхун. — К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. - 230с.

7. Сашук Г.М. Віртуалізація свідомості як чинник становлення культури інформаційного суспільства / Г.М. Сашук // Нова парадигма:[журнал наукових праць]. – Вип. 108. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – С. 84-92.

8. Коловоротный С. В. Виртуальная реальность: манипулирование временем и пространством [Текст] / С. В. Коловоротный // Журнал практической психологии и психоанализа. — 2003. - № 1. - С. 13-23.

9. Юхвид А. Философские проблемы виртуальной реальности в творчестве, искусстве, образовании. Правовые аспекты использования виртуальных технологий [Электронный ресурс] / А. Юхвид. - Режим доступа : http://www.yukhvid.narod.ru/Doklad_Ekaterinburg.htm. - Название с экрана.

10. Маркузе Г. Эрос и цивилизация. Одномерный человек: Исследование идеологии развитого индустриального общества [Текст] / Г. Маркузе ; пер. с англ., послесл., примеч. А. А. Юдина ; сост., предисл. В. Ю. Кузнецова. - М. : ООО Издательство АСТ, 2002. – 526 с.

VIRTUALIZATION OF REALITY AS A PHENOMENON OF CULTURE OF MODERN INFORMATION SOCIETY

Summary. Research defines virtual reality as a new organized social space, that instead of reflecting existing reality has become a source of differences, substitutions, manipulations and simulacra – particular objects of «detached symbols». It has been discovered, that mosaicism is an important characteristic of the virtual culture, which is associated with distinctive qualities of the cognitive process, as well as the structuring and the value-based prioritization of social experiences obtained while living. As the result of the intensive implementation of computer information systems into everyday culture, as well as constant and random flow of information, a certain type of virtual culture is formed. The type, that combines random cultural elements from different peoples and different times. The research demonstrates, how these elements, in accordance with certain laws of statistics, settle in the minds of individuals, creating something similar to a «message storage». It has been brought to light, that a defining characteristic of the virtual culture is virtual space, built specifically in accordance with the principle of multimedia hypertext, meaning a specific organization of data pools, the elements of which are interconnected by associative relations. It has been stated that due to the specifics of spatial orientation of virtual reality, a completely different mind-set logic is formed in the virtual culture, it is non-linear, inconsistent, non-deterministic and associative. These results are obtained by modelling a «different society» and a «different time», distinctive from real social time – multidimensional, reversible, multidirectional and endless. The research concludes that in virtual reality the structuring and the value-based prioritization of social experiences obtained while living does not take place, as opposed to the case with targeted cognitive process, implemented by the education system. This is the main difference between virtual reality and traditional, scientifically-defined culture, with the latter being a value-selective and symbol-semiotic organized experience of many people.

Keywords: virtual reality, virtual culture, virtual space, axiological (value-oriented) choice, social experience, manipulation, simulacra.

УДК 316.75:316.642.3
DOI: 10.32837/2519-8858/10/132

Наталья Стеркул

канд. полит. наук, доцент, департамент международных отношений
Молдавский Государственный Университет, г. Кишинев, Республика Молдова

РЕАЛИЗАЦИЯ СОГЛАШЕНИЯ ОБ АССОЦИАЦИИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА И ЕС: СЛОЖНОСТИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ И РЕФОРМ

Аннотация. Анализируются основные сложности политической модернизации и реформ в контексте реализации Соглашения об ассоциации Республики Молдова и Европейским Союзом. После подписания в 2014 году Соглашения об ассоциации с ЕС, Республика Молдова сосредоточила усилия на политической модернизации и внутренних реформах. Был принят Национальный план действий по внедрению данного документа на 2017- 2019 годы. Несмотря на то, что Европейская Комиссия в своих докладах констатирует наметившееся продвижение в вопросах модернизации государства, автор обращает внимание на внутренний политический кризис, политическую и экономическую нестабильность, незрелость демократии и проблемы в сфере правосудия. Реформы, предусмотренные Соглашением об ассоциации, требуют развития политических институтов, соблюдения верховенства права, повышения уровня экономического развития, а также культурного и научного потенциала. ЕС предоставляет финансовую и техническую помощь для реализации данного Соглашения. Республике Молдова предстоит приложить усилия для того, чтобы завершить реформы в области внешней политики и безопасности, сфере правосудия и экономического сотрудничества и выйти на новый уровень развития.

Соглашение об ассоциации Республики Молдова и ЕС предусматривает взаимодействие власти и гражданского общества. То есть, его успех зависит не только от действий властных структур, но и от активного участия институтов гражданского общества. Политическая модернизация и реформы будучи взаимосвязанными категориями предполагают использование инновационного инструментария и выработки эффективных механизмов внедрения современных практик, направленных на развитие политических институтов. Это потребует времени и включенности всего населения в процессы реформирования государства и выхода страны на новый уровень развития. В этой связи важным видится предложить следующие рекомендации: - повышать уровень доверия населения к властям, правоохранительным органам и работникам государственных структур; - формировать культуру правосознания в обществе и усилить антикоррупционные меры; - сосредоточить усилия на выгодах от реализации Соглашения об ассоциации с ЕС, которые должны отражаться не только в статистических данных, но и быть ощутимыми для рядовых граждан.

Ключевые слова: Соглашение об ассоциации, политическая модернизация, реформы, политические институты, демократия, правосудие, гражданское общество.

Подписав в 2014 году Соглашение об ассоциации с Европейским Союзом, Республика Молдова взяла на себя ряд определенных обязательств по проведению реформ и преобразований для глубинной модернизации государства. Получая значительную финансовую и техническую помощь со стороны ЕС, властные структуры государства сумели инициировать процессы внедрения европейских стандартов. Однако, ускорить эти процессы пока не удастся в силу сложившейся внутривнутриполитической ситуации и затяжного кризиса в котором оказалась страна.

Проблема данного исследования обосновывается важностью изучения и анализа реализации Соглашения об ассоциации Республики Молдова и Европейского Союза. Несмотря на определенные достижения в этой области, сложности политической модернизации и внедрения реформ, соответствующих европейским стандартам и нормам, ЕС становятся все более ощутимыми и требуют комплексного рассмотрения с целью выработки практических рекомендаций для их разрешения.

Проведенный анализ научных исследований позволяет заключить, что комплексного научного исследования на местном уровне по изучению реализации Соглашения об ассоциации Республики Молдова и ЕС не было проведено. Вместе с тем,

предусмотренная в рамках указанного документа модернизация государства и реализация намеченных реформ требует детального анализа. В рамках данной работы, мы опирались на официальные документы и доклады ЕС, а также на доклады по оценке прогресса и проблем в этом направлении, сделанные молдавскими аналитиками. Вместе с тем, следует отметить, что в научном сообществе Республики Молдова достаточно много работ, затрагивающих проблемы европейской интеграции, в которых обращается внимание на сложности проведения реформ и преобразований. Среди них следует выделить Г. Кэлдаре [7, с. 377-386], Г. Ульянов и М. Браду [6, с. 55-66], В. Сакович и Г. Руксак [4, с. 146-165], Г. Василеску [10, с. 527-536], К. Морарь [9, с. 227-244]. Все они послужили существенным подспорьем для описания внутривластной ситуации в Республике Молдова, в условиях которой власти предпринимают попытки осуществления реформ.

Целью данной статьи является выявление основных сложностей политической модернизации и реформ в Республике Молдова в процессе реализации Соглашения об ассоциации с ЕС.

Соглашение об ассоциации является одним из основополагающих структурных элементов, обеспечивающих правовую базу в диалоге Республики Молдова – Европейский Союз, предусматривающий свод положений, направленных на реформирование государства, реализация которых позволит вывести страну на новый уровень развития. Модернизация и реформы предполагают качественное развитие политических институтов, правовой системы и судебных инстанций, экономического и банковского секторов, повышения уровня научно-культурного потенциала. Для реализации этого, в 2014 году на местном уровне Правительством Республики Молдова был разработан Национальный План Действий для имплементации Соглашения об ассоциации [3].

Следует отметить, что подавляющее большинство действий, которые были реализованы в 2014-2016 гг. носят законодательный, нормативный характер. Это предполагает, что практические результаты такого рода мер потребуют времени, они не могут быть ощутимы в одночасье. Некоторые позитивные изменения отмечаются в области политических реформ, прав человека, правосудия и выработки антикоррупционных. Попытаемся разобраться с происходящими преобразованиями и выявить основные сложности практической реализации реформ.

Ожидалось, что процесс преобразований будет происходить планомерно. ЕС приложил немало усилий для интенсификации диалога по вопросам реформ. Регулярные консультации, рекомендации Венецианской Комиссии, финансовая помощь все это стало регулярной основой взаимодействия Европейского союза с Республикой Молдова. Отношения данных субъектов в период 2014-2016 гг. были чрезвычайно активны. С большой долей вероятности можно предположить, что их можно было бы назвать весьма плодотворными [8, с. 2-3]. Достижения Республики Молдова за 2014 год в рамках Восточного партнерства были признаны одними из самых успешных среди стран-участниц. Однако определенная череда событий во внутренней политике страны негативно отразилась на диалоге РМ-ЕС. В частности, речь идет о политической и экономической нестабильности, явившимися результатом нашумевшей кражи миллиарда из банковской системы страны. Коррупция в высших эшелонах власти и крайне медленное расследование обстоятельства данного дела, привели к тому, что в 2015 году Европейский союз приостановил финансовую помощь Республике Молдова. Кроме того, разочарованность населения действиями политической элиты, поддерживаемых европейскими партнерами, в значительной степени снизило популярность европейского вектора в Республике Молдова.

Однако, проевропейскому большинству удалось сохранить внешнеполитический вектор развития. В 2016 году власти страны декларировали реализацию Соглашения об ассоциации с ЕС одним из ключевых приоритетов и усилили работу над реформированием страны. Одними из основополагающих задач стали: политический диалог и реформы в области внешней политики и безопасности; правосудие, свобода и безопасность; экономическое сотрудничество.

Тем самым европейская интеграция была продолжена посредством активизации функционирования определенных рычагов, политико-правовых инструментов и методов, способствующих сближению с ЕС. В конце 2016 года Правительство РМ издает Постановление «Об утверждении Национального плана действий по внедрению Соглашения об ассоциации Республика Молдова - Европейский Союз на 2017-2019 годы» [2]. Согласно данному документу Министерства и другие органы публичной власти обязуются реализовывать меры, включенные в указанный план, предоставлять ежеквартальные отчеты об их выполнении, а также апеллировать статистическими данными, необходимым для разработки показателей воздействия с целью отражения выгод от реализации Соглашения об ассоциации Республика Молдова - ЕС. Контроль за выполнением Постановления был возложен на Министерство иностранных дел и европейской интеграции.

В результате, в конце 2016 года финансовая помощь со стороны европейских структур была возобновлена. Международный Валютный Фонд выделил 178 млн. долл. на трехлетний период для продолжения процесса политической модернизации и завершения начатых реформ.

В 2017 году Европейская Комиссия опубликовала свой первый доклад о реализации данного документа, который констатировал, что Республика Молдова инициировала проведение намеченных реформ, однако требуются в этом направлении дополнительные усилия, в частности в вопросах, касающихся демократии, правового государства и деловой среды. Несмотря на констатацию европейскими партнерами наметившегося продвижения во внутренних преобразованиях, многие деструктивные тенденции продолжают сохраняться. Однако, понимание необходимости радикальных трансформаций и выхода страны из затянувшегося кризиса становилось все более глубоко осознанным среди всего населения.

Необходимо отметить, важность самой идеологии модернизации, особенно для властных структур, которые должны в еще большей степени сосредоточить свои действия на налаживании постоянного, непрерывного диалога с населением. Это позволит выработать наиболее эффективные социальные инструменты реализации намеченных преобразований, поскольку ни одна стратегия не сможет быть успешно реализована, если в ее осуществлении не будут участвовать основные слои населения. В нынешних условиях процесс модернизации осуществляется нарастающим потоком технологических и социокультурных инноваций, создаваемых обществом [4, с. 147]. Ввиду этого интересы и ценности молдавского общества должны оставаться приоритетными. В общем плане политическая модернизация означает формирование и развитие политических институтов, которые окажутся способными улучшить позиционирование государства в международных экономических и политических отношениях.

Реформы подразумевают преобразование, изменение какой-либо существенной стороны жизни общества при сохранении основ его экономического и государственного строя. Реформа призвана повысить общественное доверие к органам государственной власти, создать профессиональную среду, способную конкурировать с частным сектором и привлекать опытных и талантливых специалистов и руководителей. В случае Республики Молдова, для этого важно не только повышать уровень демократии в стране, но и проводить целый комплекс антикризисных и антикоррупционных мероприятий, которые позволили бы разрешить существующие проблемы.

Вполне обоснованным видится обратить внимание на структуру Соглашения об ассоциации. После раздела I данного документа, в котором кратко излагаются общие положения, следует раздел о политическом диалоге и реформе, сотрудничестве в области внешней политики и политики безопасности. В нем прописаны цели политического диалога и обстоятельно изложено содержание внутренней реформы. Она предполагает сотрудничество сторон в сфере развития, укрепления стабильности и эффективности демократических институтов, судебных инстанций, правоохранительных органов, соблюдения прав человека, реформу публичной администрации и создание прозрачного, профессионального государственного аппарата [5].

Важность повышения уровня компетентности политической элиты представляет особую значимость для Республики Молдова, отчасти в этом состоит национальный интерес государства. Управленческие тренды, которыми руководствовались властные структуры в проведении внутренней и внешней политики после 2014 года, оказались малоэффективны. Разобщенность действий властных структур, чрезмерное использование административных ресурсов в собственных политических интересах, сложности организации эффективной политической системы породили негативное восприятия складывающегося положения дел во внутренней политике страны. У значительной части населения сложилось мнение о декларативном характере модернизационных преобразований и реформ ввиду того, что результаты их практической реализации фактически отсутствуют.

Несмотря на сотрудничество с европейскими партнерами, неоднократные обращения молдавских властей за политическими консультациями и финансовой помощью, все же важнейшие вопросы во внутренней политике страны принимаются исключительно из собственного видения внутривластного сценария последующего развития событий. Это отчетливо можно было проследить в условиях перехода Республики Молдова к смешанной избирательной системе. Невзирая на критику со стороны ЕС, выражение опасений, к которым могут привести радикальные изменения в электоральных процессах данный шаг в сложившейся кризисной ситуации, власти страны не смогли отойти от намеченных планов.

Проводя анализ программ политических партий и высказываний представителей политической элиты, можно проследить, что многие положения в них связаны отчетливым влиянием внешнеполитического вектора, которые обуславливают основной посыл необходимости консолидации усилий населения. Это должно найти выражение в выработке единства, общности позиции и сплоченности масс. В свою очередь высказывания представителей европейских структур также являются достаточно весомыми в формировании общественного мнения, касающегося проведения внутренних преобразований [9, с. 228]. Проведенная работа в этом направлении принесла свои результаты. Для достижения большего эффекта важным видится отойти от разобщенности действий властных структур и прийти к консолидации усилий, направленных на продолжение реализации европейской интеграции и проведения реформ.

В определенной степени именно Соглашение об ассоциации подтолкнуло местные власти к реформированию сектора правосудия. Несмотря на то, что реформа была начата еще в 2010 году, основные достижения были сделаны в этой области после 2014 года. Следует обратить внимание, что Соглашение об ассоциации предусматривает вопросы, касающиеся правосудия, свободы и безопасности, в частности, положения о верховенстве права, независимости судебной системы, доступа к правосудию, права на судебное разбирательство и другие.

При поддержке ЕС в данной области произошли важные изменения, однако, некоторые проблемы продолжают сохраняться и требуют значительных усилий для их решения. В настоящее время предстоит решить вопросы, касающиеся пересмотра роли Высшей судебной палаты с целью отхода от чрезмерной концентрации полномочий в этом органе. Не менее важной является проблема превентивных арестов и большего количества приговоров, вынесенных по уголовным делам. Ввиду этого, судебные слушания сделают открытыми. Пристального внимания требует и реформа кадров в судебном секторе и обеспечение прозрачности, в том числе в вопросах назначения судей.

Не решенным остается вопрос о повышении доверия среди граждан к правоохранительным органам и государственным служащим. Несмотря на борьбу с коррупцией, количество правонарушений в этой области не снижается. В 2018 году по стране прокатилась очередная волна скандалов, связанная с коррупцией среди правоохранительных органов, образовательных и медицинских учреждений. Это подтверждает тот факт, что достичь высокого уровня правосознания в обществе, правовой культуры и первостепенности соблюдения «буквы закона» пока не удастся.

Важным видится участие населения, гражданского общества в целом и молодежи в частности в процессе реформирования государства. В данном контексте важным видится отметить, что гражданское общество за последние годы существенно укрепилось. Регистрация некоммерческих организаций упрощена и носит уведомительный характер. Отчеты об их деятельности в обязательном порядке публикуются в СМИ или размещаются на специализированных сайтах в Интернете. Участие неправительственных организаций в различных зарубежных проектах стало привычным делом, равно как и финансирование данных проектов из зарубежных фондов. Однако, добиться в Республике Молдова каких-либо радикальных изменений с помощью гражданской активности фактически невозможно, т.е., по сути, отсутствует предпосылка для мотивации гражданской активности.

Подготовка подрастающего поколения к участию в политических и избирательных процессах, социальной политике в этом контексте играет особую роль. Должны быть использованы все возможности для упрочения роли молодежи в процессе модернизации Республики Молдова.

Несмотря на то, что были запущены важные реформы в публичном секторе в целях ускорения экономического роста, укрепления государственной службы и продвижения социальных прав, положение молодежи, особенно в сельской местности фактически не изменилось. Молодежь представляет собой социальную группу, которая очень чувствительна к политическим, экономическим и социальным изменениям страны. Эта группа населения со своими потребностями, проблемами, мнениями и ценностями представляет собой чрезвычайно важную категорию, значительно вовлеченную как во внутреннюю, так и во внешнюю миграцию [1].

Соглашение об ассоциации с ЕС предусматривает вопросы, касающиеся молодежной политики, содействие участию молодых людей в обществе, стимулирование активной гражданской позиции [5]. На сегодняшний день в этой области выделяются следующие проблемы:

- Низкий уровень вовлеченности и участия молодежи, категория пассивных молодых людей находится под угрозой несостоятельности на рынке труда, безработицы, социальной изоляции и миграции;
- Неравный доступ к возможностям, указывающий на фактор дискриминации молодых людей, вызванный коррумпированным обществом, низким доступом к социальным услугам, безденежьем;
- Информированность молодежи – ключевая предпосылка для обеспечения доступа к социальным и гражданским возможностям [1].

Выделенные проблемы усугубляются ввиду нестабильной экономической ситуации; неэффективности государственной политики в этой области; роста миграции молодых людей; недостаточных институциональных и финансовых возможностей в молодежном секторе.

Все это требует повышенного внимания руководства страны, выработки комплексной и эффективной стратегии действий, которая окажется способной кардинально изменить ситуацию и добиться активности гражданского общества. Участие молодежи в модернизационных процессах носит объективный, закономерный характер, подкрепленный заинтересованностью молодежи в этом процессе, поскольку тем самым эта группа населения обеспечивает себе гарантированное благополучие в будущем.

Выводы и рекомендации

Таким образом, Соглашение об ассоциации Республики Молдова и ЕС требует не только усилий властных структур, но и активное включение гражданского общества в процессы внутренних преобразований. Политическая модернизация и реформы будучи взаимосвязанными категориями предполагают использование инновационного инструментария и выработки эффективных механизмов внедрения современных практик, направленных на развитие политических институтов, правовой, экономической и социальной областей. Это потребует времени и включенности всего населения в процессы

реформирования государства и выхода страны на новый уровень развития. В этой связи важным видится предложить следующие рекомендации:

- повышать уровень доверия населения к властям, правоохранительным органам и работникам государственных структур;
- формировать культуру правосознания в обществе и усилить антикоррупционные меры;
- сосредоточить усилия на выгодах от реализации Соглашения об ассоциации с ЕС, которые должны отражаться не только в статистических данных, но и быть ощутимыми для рядовых граждан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Национальная стратегия развития молодежного сектора – 2020 // lex.justice.md/UserFiles/File/2014/mo293-296ru/strategie_166.doc
2. Постановление №1472 от 30.12.2016 «Об утверждении Национального плана действий по внедрению Соглашения об Ассоциации Республика Молдова - Европейский Союз на 2017-2019 годы» // <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=369730&lang=2>
3. Постановление Правительства Республики Молдова № 808 от 07.10. 2014 «об утверждении Национального плана действий по внедрению Соглашения об ассоциации Республики Молдова – Европейский Союз на период 2014-2016 годы» // <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=354939&lang=2>
4. Сакович В., Руснак Г. Экономическая безопасность Республики Молдова: вызовы, угрозы, источники угроз; препятствия инновационному развитию // *Moldoscopie (Probleme de analiza politica)*. – Chisinau: USM, USPEE, AMPS. 2016. №3 (LXXIV). – С. 146-165.
5. Соглашение об ассоциации между Европейским Союзом и Европейским сообществом по атомной энергии и их государствами-членами, с одной стороны, и Республикой Молдова, с другой стороны // https://gov.md/europa/sites/default/files/_____.pdf
6. Ульян Г., Браду М. Экономические отношения между Молдовой и Европейским Союзом / Детерминанты и перспективы политики европейской интеграции Республики Молдова. – Краков: Societas, 2015. – С. 55-66.
7. Căldare Gh. Probleme și priorități în colaborarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană la etapa actuală. În: *Știința politică și societatea în schimbare: Mat. Conf. Șt. Int. dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative*, 13 noiemb. 2015. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 377-386.
8. Groza I. ș.a. Raport alternativ de progres 2014-2016. Implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană. Chișinău: IPRE, 2017. 67 p.
9. Morari C., Vasilescu Gr. Integrarea europeană. În: *Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice*. Chișinău: CEP USM, 2016, p. 227-244.
10. Vasilescu Gr. Despre extinderea geopolitică a Uniunii Europene. În: *Știința politică și societatea în schimbare: Mat. Conf. Șt. Internaț. dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative*, 13 noiemb. 2015. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 527-536.

IMPLEMENTATION OF THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND EU: THE COMPLEXITIES OF POLITICAL MODERNIZATION AND REFORMS

Summary. The main difficulties of political modernization and reforms in the context of implementation of the Association Agreement between the Republic of Moldova and the European Union are analyzed. Following the signing of the Association Agreement with the EU in 2014, Moldova has focused efforts on political modernization and internal reforms. A national action plan for the implementation of this document for 2017-2019 was approved. Although the European Commission notes in its reports that progress has been made in modernizing the State, the author draws attention to the internal political crisis, political and economic instability, immature democracy and problems in the justice sector. The reforms provided for in the Association Agreement require the development of political institutions, respect for the rule of law, improved economic development and cultural and scientific potential. The EU provides financial and technical assistance for the implementation of this Agreement. Moldova will have to make efforts to complete the reforms in the foreign and security policy, justice and economic cooperation and reach a new level of development. The Moldova-EU Association Agreement provides for the interaction between the authorities and civil society. That is, its success depends not only on the actions of the authorities, but also on the active participation of the civil society institutions. Political modernization and reforms, being interrelated categories, presuppose the use of innovative tools and elaboration of efficient mechanisms for the implementation of modern practices aimed at the development of political institutions. This will require time and the involvement of the entire population in the processes of reforming the state and bringing the country to a new level of development. In this regard, it would be important to propose the following recommendations: - to increase the level of public trust in the authorities, law enforcement bodies and employees of state structures; - to form a culture of legal consciousness in society and strengthen anti-corruption measures; - to focus efforts on the benefits of the Association Agreement with the EU, which should be reflected not only in statistical data, but also be tangible for ordinary citizens.

Keywords: Association Agreement, political modernization, reforms, political institutes, democracy, justice, civil society.

ЗМІСТ

Микола Іванович Хилько ЕКОЛОГІЧНА КРИЗА ЯК КРИЗА ІСНУЮЧОЇ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ.....	3
Андрій Васильович Матвійчук ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАКОНОДАВЧО-ПРАВОВОМУ ПОЛІ УКРАЇНИ	14
Ганна Миколаївна Сащук ВІРТУАЛІЗАЦІЯ РЕАЛЬНОСТІ ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	22
Наталья Стеркул РЕАЛІЗАЦІЯ СОГЛАШЕННЯ ОБ АССОЦІАЦІИ РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА И ЕС: СЛОЖНОСТИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ И РЕФОРМ	30
ЗМІСТ	37

S. P. A. C. E.
SOCIETY, POLITICS, ADMINISTRATION IN CENTRAL EUROPE

Електронне фахове видання

Випуск 10

Українською, російською та англійською мовами.

Рекомендовано до поширення мережею Internet вченою радою Національного університету
«Одеська юридична академія» 20 вересня 2019 р. (протокол № 7)

Верстка: Наукова бібліотека НУ «ОЮА»
м. Одеса, 65009, вул. Академічна, 2.
Тел. (048) 719-88-58.
e-mail: space@onua.edu.ua
www.space.onua.edu.ua